

II RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 166 (42).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 28. novembril
1924. a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: rahaminister **O. Strandman**, kohtuminister **R. Gabrel**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutööm-
nister **A. Kerem**, teedeminister **K. Kark**,
töö-hoolekandeministri abi **Juurik**, otseko-
heste maksude peawalitsuse juhataja **E. Wilken**, riigisekretäär **K. Terras**.

Wälisesitajate looshis: Leedu konsul
J. Puchk.

P ä e w a k o r d :

1. Riigikohtuniku walimine — wa-
nematekogu ettepanek.

2. Hoolekandeseadus — II lugemisel.

3. Eesti kultuurkapitaali seadus — II
lugemisel.

4. Kaubandus-tööstuskoja seadus —
II lugemisel.

5. Kaubandus-tööstuskoja elluwiimise
seadus — II lugemisel.

6. Transiidiwabaduse konventsiooni
ja põhimääruste kinnitamise seadus — II
lugemisel.

7. Piirituse ja wiina müügi seaduse
muutmise seadus — II lugemisel.

8. Riigimaksu ärakaotamise seadus
raudtee weotariifis riigi raudteedel — II
lugemisel.

9. Haridusministeeriumi korraldus —
hariduskomisjoni ettepanek.

10. Weeühisuste seadus — maako-
misjoni ettepanek.

11. Kaubalaewa juhi kutse omanda-
mise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

12. Kauba- ja abilaewade masinajuht-
konna ja -meeskonna sõidu seadus — üld-
kommissjoni ettepanek.

13. Põllutööliste tööaja ja palgaolude
korraldamise seaduse tühistamise seadus-
eelnõu — töökaitse komisjoni ettepanek.

14. Põllutööliste tööaja ja palgaolude
korraldamise seaduse muutmise seadus —
II lugemisel.

15. Wangimajade walitsemiskorra osa-
lise muutmise seaduseelnõu — üldkom-
misjoni ettepanek.

16. Seaduseelnõu endise Eestimaa
närwi- ja waimuhaigete eest hoollitsemise
seltsi waranduse riigi omaks tunnusta-
mise kohta — üldkommissjoni ettepanek.

17. Seaduseelnõu talumaade korralda-
mise kohta Petseri maakonnas ja Wiru
maakonna Naroowa-taguses osas —
maakomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnis-
son**, pärast abiesimees **J. Soots**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piis-
kar**.

Koosolek algab kell 5.25 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. Tõ-
täiendamine. nisson**: Awan Riigi-
kogu koosoleku.

K. Wirma (sd.): Ma teen ettepa-
neku täiendada päewakorda järgmiste
punktidega: wõtta kolmandaks päewa-
korra-punktiks laewade ärimaksu muut-
mise seadus **E. Weberman**'i **J. Gutman**'i
ja **M. Martna** ettepanek; neljandaks päe-
wakorra-punktiks wõtta tulumaksu muu-
datuste seadus — II lugemisel ja wiien-
daks päewakorra-punktiks preemiate ja
lisatasude maksmise seadus riigiraud-
teede teenijaile ja töölistele — III luge-
misel.

Põhjenduseks oleks ette tuua seda,
et päewakord on kokku seatud selle eel-
dusega, et need küsimused ehk juba Riig-
ikogu koosolekul oleksid läbi arutatud.
Et aga seda teha ei jõutud, siis oleks tar-
wis nad läbi wõtta enne, kui teiste küsi-
miste arutamise juurde minna.

Juhataja **J. Tõnisson**: Rkl.
Martinson'i poolt on kirjalik ettepanek
esimeseks päewakorra-punktiks wõtta
kommissjonide täiendawad walimised. Pa-
nen kõik ettepanekud korruga hääletami-
sele. (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on päewakord
täiendatud kujul wastu wõe-
tud.

Enne päewakorraale asumist on sõna
sekretääril teadaande korras.

2. Teadaanne komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretäär **J. Piiskar:** Riigikogu juhatusel on antud: seaduskohtuministeeriumile

1924. aasta korraliste kulude lisaeelarwe arwel eelkrediidi määramise kohta wangide toitmiseks — rahaasjanduse komisjoni;

sõjaministeeriumile 1924. aasta korraliste kulude lisaeelarwe arwel eelkrediitide awamise seadus — rahaasjanduse komisjoni;

Versailles'i rahulepingu 393. artikli ja teiste rahulepingute wastawate artiklite muudatuste kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

3. Komisjonide täiendawad walmised. Juhataja **J. Tõnisson:** Riigikogu põllumeestekogude rühma poolt teatakse, et rahaasjanduse komisjonist astub tagasi rkl. J. Holberg. Hariduskomisjonist astub tagasi rkl. M. Laarman. Koosseisu komisjonist — rkl. J. Soots.

Ette pannake rkl. Martinson'i poolt walida rahaasjanduse komisjoni liikmeks rkl. M. Laarman, hariduskomisjoni liikmeks — rkl. Teetsow ja koosseisu komisjoni — rkl. O. Pärlin.

Edasi on Riigikogu juhatusel tulnud kirjalik teadaanne rkl. Piiskar'i poolt, et tema Riigikogu rahaasjanduse ja väliskomisjonist lahkub.

Niisama on rkl. Jonäs teatanud, et tema üüriseaduse ja hariduskomisjonist tagasi astub.

Rkl. Eilman'i poolt on ettepanek tulnud walida iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt hariduskomisjoni O. Gustawson, rahaasjanduse komisjoni — E. Jonas, üüriseaduse komisjoni — K. Saawo ja väliskomisjoni O. Gustawson.

Kawatsen ettepanekud komisjonide wiisi hääletamisele panna. (Hüüded: Korraga!) Kuulen ettepanekuid — korraga hääletada, selle wastu ei waielda, et korraga hääletada. (J. Wain, sd.: Komisjonide wiisi, aga korraga.) Mõlemaid wõib teha, kas kõik korraga, wõi komisjonide wiisi ja korraga. (Hüüded: Kõik korraga!) Panen siis kõik ettepanekud korraga hääletamisele. (Hääletatakse.) Nä-

tawa enamusega on nimetatud Riigikogu liikmed walitud wastawatesse komisjonidesse.

4. Riigikohtuniku walimine. Wanematekogu paneb Riigikogule ette walida riigikohtunikuks Tartu-Wõru rahukogu esimees Mihkel Klaassen. On tulnud 11 Riigikogu liikme allkirjaga ettepanek, riigikohtuniku walimist kinniselt hääletada. Alla on kirjutanud: A. Jürman, J. Hünerson, J. Holberg, M. Laarman, M. Martinson, K. Tonkman, O. Pärlin, J. Teetsow, A. Tupits, M. Mürk, K. Ipsberg.

Kodukorra põhjal on wõimalik 10-ne Riigikogu liikme allkirjaga nõuda kinnist hääletamist. Palun sedelid wälja jagada. (Jagatakse sedelid.) Sedelitele palun kirjutada Riigikogu liikmeid, kes on Mihkel Klaassen'i riigikohtunikuks walimise poolt — „poolt“, kes wastu — „wastu“. (Hääletatakse.) On kõik Riigikogu liikmed sedelid ära andnud? Kas tehakse ettepanekuid sedelite lugemise korra kohta? (Hüüded: Juhatus!) Muid ettepanekuid ei tehta, loen ettepaneku wastuwõetuks. Palun juhatusel liikmeid sedelite lugemisele asuda. (Loetakse sedelid.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: Mihkel Klaassen'i riigikohtunikuks walimise poolt on antud 40 häält, wastu — 26 häält, erapooletuid — 4, seega on Mihkel Klaassen riigikohtunikuks walitud.

5. Laewade ärimaksu muutmise seadus — E. Weberman'i, J. Gutman'i ja M. Martna ettepanek. E. Weberman (rhws.): Seaduseelnõu esitajate nimel teen ettepaneku, anda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Weberman'i ettepanek wastu wõetud.

6. Tulumaksu muudatuste seadus — II lugemisel. A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Eelmisel koosolekul, õieti eelmisel lugemisel, esines

rkl. Wirma ettepanekuga tulumaksuseaduse § 91. uuesti läbiwaatamiseks rahaasjanduse komisjoni tagasi anda.

Kõigepealt pean võimalikkude eksiariwamiste ärahooldamiseks sotsiaaldemokraatliku ja iseseiswa sotsialistliku Riigikogu rühmade nimel seletama, et rkl. Wirma ettepanekut ja selle põhjenduseks ettetoodud wäiteid rühmad mitte ei jaga.

Koguni selle wastu asusid mõlemad rühmad seisukohale, et rahaasjanduse komisjoni poolt esitatud tulumaksu jaotuse normid omawalitsuste wahel sisuliselt rühmadele täiesti wastuwõetawad on, seda enam, et jaotus wastawas alamkomisjonis rühma liikme Johanson'i poolt esitati (L. Johanson, sd.: Ei esitata tu d.) sarnases proportsioonis, nagu see lõpuks Riigikogule rahaasjanduse komisjoni poolt esitatud.

Rkl. Wirma ettepanek tuleks tagasi lükata järgmistel põhjustel: esiteks, tema poolt põhjenduseks ettetoodud wormilised wäited ei ole küllalt kaaluwad selleks, et käesolewat paragrahwi komisjoni anda.

Rkl. Wirma'le ei ole selge, kas tagant järele sissenõutud tulumaks — eelmiste aastate wõlg — ka samas proportsioonis jaotatakse omawalitsuste üksuste wahel, kui seda käesolew muudatus ette näeb.

Kui arwesse wõtta seaduse teise osa määrust, mille järele § 91-se muudatus jõusse astub wäljakuulutamise päewast arwates, ja § 91-se uut redaktsiooni, mille järele sissetulnud maksust iga kuu teatud osa omawalitsustele arwatakse, siis ei ole mingit kahtlust, et selle kuu lõpus, millal seaduse muudatus maksuma hakkab, kõigi selles kuus sissetulnud summade jaotus sünnib seaduse järele, mis maksew on. Seal hulgas ka eelmiste aastate wõlad, kui ka teised tulumaksu summad.

Kui seadus 15. dets. jõusse astub, siis maksetakse 1. jaanuarist arwates omawalitsustele detsembris sissetulnud summad uue jaotuse normi järele, arwates sellest päewast, millal muudatus jõusse astus. Kui palju selle päewani tulumaksu sisse on tulnud, on wõimalik wäga lihtsalt selgeks teha, sest wastawad spetsiaal arwed wõetakse Eesti panga osakondades kokku iga päewa lõpul. Nii et lihtsalt järelepärimise teel wõib kindlaks teha, kui palju ühte wõi teist raha on sissetulnud teatud kuupäewani.

Teiseks leiab rkl. Wirma, et seadus lahtiseks jätab küsimuse, kas wõetakse elanikkude arwu kindlaksmääramisel aluseks rahwalugemise andmed wõi politsei andmed.

Et asi täiesti selge oleks, siis wõiks § 91-se wiimast lõiget täpsemalt redigeerida. Sellepärast panen ette § 91. wiimase lõike kohta järgmise redaktsiooni: „Üksikute omawalitsuse üksuste wahel jaotatakse need summad wastawalt wiimasel üldrahwalugemisel kindlakstehtud harilikule elanikkude arwule.“ Nimelt on üldrahwalugemisel kahesugune rahwarw kindlaks tehtud: faktiline ja harilik. Harilik rahwarw oleks õiglasem olewat, kuna politsei andmeid aluseks wõtta ei saa. Tegelikult aga suurt wahet ei ole, sest elanikkude arw meil nii wäga tuntawalt ei muutu. Igatahes rahwalugemise andmed on meil täpsed ja igal ajal kättesaadawad ja see jaotus ei tee minu arwates raskusi ja sellepärast selle paranduse andmiseks komisjoni ei ole mingit wajadust.

Mis puutub sisulistesse wastuwaidlustesse, siis ei saa nendega nõus olla järgmistel kaalumistel: Rkl. Wirma tähendas kohe alguses, et küsimust tuleb hinnata mitte üksiku omawalitsuse huwide seisukohalt, waid wälja minnes üldriiklikkude huwide seisukohast, ja sellest seisukohast wälja minnes tuleb meil seda küsimust kaaluda. Tõepoolest, uue jaotuse kawa järele saaks Tallinna linn 43 miljonit wähem kui ta enne sai.

Teised linnad saawad juurde wäiksemaid summad, kuid suuri muudatusi teiste linnade osades ette ei tule. Suurem osa läheb maakondadele ja waldadele.

Järelikult, see osa tulumaksust, mis Tallinna linnal selle uue jaotuse järgi saamata jääb, läheks waldadele ja maakondadele.

Tulumaks on riiklik maks. Kui riik $\frac{1}{3}$ sellest maksust omawalitsustele lubab, siis peaks tal ka õigus olema ära määrata, kuidas seda kolmandikku omawalitsuste liikide wahel jaotada.

Kui Tallinna linn senniajani 43 miljonit aastast rohkem sai, kui uue kawa järele, siis ei tähenda see weel, et Tallinna linnal selle summa saamiseks õigus on.

Wõib olla, oleks õiglane, et Tallinna linn need endistel aastatel ülearu saadud kümned miljonid maakondadele ja waldadele tagasi maksaks. (K. Wirma, sd.: Ja Tallinna linn riigi hooldamisele wõtta.) Ma ei leia seda mitte. Mikspärast peaks riik oma hooldamisele ainult Tallinna linna wõtma, ennem siis juba ka maakonnad ja wallad, kui hool-

damisele wõtmisest üldse juttu on. Taginginõudmisest muudugi ei saa juba wormilistel põhjustel midagi kõneleda. Räägin sellest, missugused järeldused wõiksime teha, kui seda asja õigluse seisukohalt katsuksime hinnata.

Tuleb küsida, mille tõttu on see siis wõimalik, et Tallinna linn senni suurema osa on saanud. See tuleb sellest, et suurematest tulumaksu maksjatest suurem osa Tallinnas elawad. Kuid siinjuures tuleb silmas pidada, et maksjate hulka wäga palju juriidilisi isikuid kuulub, kellel ainult juriidiline asukoht Tallinnas olemas, kuna aga nende ettewõtted ja asutused üle terve riigi laiali on, ja sellega siis ei ole need kasusummad kõik Tallinnast saadud. (R. Penno, as.: Omawalitsused kannatawad.)

Kui siin näiteks ette toodi, et linna teed lähewad „katki“, wõi et linna uulitsad lähewad rikki, nii et neid sagedasti tuleb parandada ja sel alusel tahetakse Tallinna linnale rohkem raha anda, siis pean ütleva, et ka maal maanteed waja-wad parandust. (W. Linna m ä g i, krst.: Otsige, otsige põhjendusi!) kusjuures küsitaw on, kes maal maanteid rohkem lõhub: kas linna autod, wõi maa-mehe wankrid.

Tallinna kasuks on ette toodud 3 põhjust. Esiteks, et Tallinna linn peab uulitsaid parandama, mida maamehed oma wankritega lõhuwad. Sellejuures küsiks, kelle huwides need maamehed oma wankritega linnas liiguwad; selleks, et linn nalga ei jääks.

Teiseks, öeldakse, et maaelanikkude lapsed käiwad linnas koolis, kuid mina ei eksi wist mitte, kui ma ütlen, et nad mitte ilma tasuta linnas koolis ei käi, waid selle eest maksawad: algkoolid, kus tasuta õpetust antakse, need asuwad maal.

Kolmandaks tuuakse ette, et wallawaesed koguwad linna ja linnadel tuleb hoolekande peale suuremaid summasid wälja anda. Arwan aga, kui waldadele ja maakondadele antakse paremaid sissetuleku wõimalusi, siis wallawaesed ei hakkaks linna kokku woolama. Ei saa mitte öelda, et meie linnade majanduslik olukord hiilgawas seisukorras oleks, sest meie omawalitsused üle riigi on waeselapse seisukohal. Kui aga wõrrelda linnade ja maakonna ning walla omawalitsuste sissetulekuid ja wäljaminekuid eelarwete järele, siis näeme, et wallad ja maakonnad 4 kuni 5 korda halwemas

seisukorras on, kui linnad. (M. Juhka m, tõer.: W ä g a õ i g e l!) Seda tõendawad järgmised statistilised andmed 1923. a. eelarwete järele. Waldade eelarwete kogusumma oli 1923. a. 242.179.000 marka ja maakondade eelarwete kogusumma 302.421.000 marka. Kokku 544.600.000 marka kõikide waldade ja maakondade eelarwete kogusumma. Maal elab 790.766 inimest, tähendab, omawalitsuse wäljaminekud üle hinge peale aastast teeksid wälja 690 marka. Linnade eelarwed kogusummas 1923. a. teewad wälja 869.688.000 marka. Linnades elab 285.599 elanikku, järelikult iga elaniku peale linnades on wõimalik wälja anda 3.050 marka. Eriti Tallinnas, kus elanikkude arw 123.534 oli ja kus omawalitsuste eelarwe 1923. a. kohta 514.679.000 marka wälja teeb, tuleb iga linna elaniku peale 4.160 marka. Wõrreldes nüüd seda 4.160 marka waldade 690 margaga, näeme küll, kumb paremas seisukorras on. Rahaasjanduse komisjoni poolt on ette pandud sellest kolmandikust, mis omawalitsused saawad, linnadele 40% anda. Meie näeme statistilistest andmetest, et linnades elab 25% kogu rahvast, mitte aga 40%. Järelikult on rahaasjanduse komisjon linnadele rohkem tulumaksust lubanud, kui protsentuaalselt nende elanikkude arwuga wõrreldes neile anda õigus on. Järelikult siin on arwesse wõtetud niihästi uulitsate parandamine kui ka hariduslikud ettewõtted ja waeste eest hoolitsemine. Linnadele on uue kawa järele rohkem antud, kui neil saada tuleb. Härra Wirma seletas siin, et kõiki kassisid ei tohi mitte „hallideks kassideks“ teha. Aga mina arwan, et Riigikogu kohus on, kui ta üld rahwa huwidest wälja läheb, mõtlema hakata nende „hallide kasside“ peale, kes, nagu ma näitasin, wäga wiletsas seisukorras on. Kuigi siin juures see ainus heledam kass teiste hallide kasside hulgas kannatab, saab nende teiste hallide wärw sedawõrd heledamaks.

A. Jürman (põl.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Eelkõneleja poolt toodi tulumaksu jaotamise kohta õige palju andmeid ja kaaluwaid andmeid ette, mida raske ümber lükata ja mis härra Wirma wäitele — tulumaksu tuleb teisiti ära jagada — õige tuntawalt wastu räägib. Meie peaksime tulumaksu peale waatama kui maksu peale, mida ei tohiks

koondada üksikute omawalitsuste asutuste kätte ega seega üksikuid omawalitsuse asutusi eesõigustatud seisukorda seada tulude mõttes, waid tulumaks peab kõige õiglasemalt ära jaotatama. Teoreetiliselt peetakse tulumaksu ideaalseks maksuks ja ideaalses riigis ei tohiks ühtki teist maksu peale tulumaksu tunda. Aga et meil tulumaksust kaugeltki kõikij kulusid katta ei suudeta — tulumaksu ei ole wist üheski riigis suudetud nõnda läbi wiia, et ta kõiki wäljaminekuid suudaks katta — siis tuleks tema peale waadata ikkagi, kui kõige üldisema maksu peale ja selle tagajärjel tulumaks ka õiglaselt ära jagatama. Käesolewa seaduseelnõu juures on otsustatud, et terve riigi tulumaksudest $\frac{1}{3}$ omawalitsustele läheb, siis tõusis kohe küsimus ülesse, kuidas seda maksu omawalitsuste wahel ära jagada. Senni oli endises tulumaksu-seaduses ette nähtud, et tulumaks jaotatakse selle järele ära, kust ta sisse tuleb. Tuleb tulumaksu ühest omawalitsuse üksusest nõnda palju sisse, siis sellest sissetuleku summast antakse $\frac{1}{3}$ omawalitsuse kulude kätte tagasi. Kui wähegi seda seisukorda arwestada, siis leiame, et sarnane seisukord on täitsa wildak. Teoreetiliselt wõib olukord sarnasena kujuneda, et kõik ärilised ettevõtted koonduwad ühe omawalitsuse juurde ja sellega saaks üks omawalitsuse üksus rohkem tulumaksust osa, kui tal üldse wäljaminekuid on. Tegelikult on meil üksikuid omawalitsusi, kus tulumaksu õige suurel määral sisse tuleb, kuna sinna on koondunud suuremad tööstuse ja kaubanduse, kui ka ärilised ettevõtted. Sellel omawalitsuse üksusel wõiwad aga weel teised headused ja paremused olla, ja tema saab peale tulumaksu weel palju teisi maksusid. Mis jääb siis teistele wähe halwemas seisukorras olewatele omawalitsuse üksustele järele? Nad on täitsa wäljapääsemata seisukorras sunnitud elama, neil tulumaksust midagi ei ole osa saada, et see $\frac{1}{3}$, mis nende omawalitsuse üksuste piirkonnas sisse tuleb, see on minimaalseks kokku sulanud. Sarnase tulumaksu jaotamisest saaksid ainult eesõigustatud paremas seisukorras olewad omawalitsuse üksused kasu ja meil on Tallinna linn selles eesõigustatud seisukorras. Tuleb wälja, et lõwiosa omawalitsustele minewast sissetulekumaksust sai omale Tallinna linn. Neist andmetest, mis härra

Wirma ette kandis, tuleb wälja, et linnadele langewast tulumaksust, see on 77 miljonist, langeb Tallinna linnale 59 miljonit, tähendab, teistele linnadele jääb järele kõigest 18 miljonit. Meie aga teame, et Tallinna linnas elanikkude arw on wähem, kui teiste linnade elanikkude arw kokku. Kui meie elanikkude arwusid arwesse wõtame, siis tuleb iga Tallinna linna elaniku kohta seda tulumaksu, mis Tallinna linn sai, mitukorda rohkem, kui teiste linnade elaniku kohta. See ei ole mitte üks Tallinna linna teene, et temal nii suur tulumaks on. Nii kui teada, on Tallinna linna kõige suuremad ärilised ja tööstuslikud ettevõtted koondatud, ja nad ei tee mitte äri üks Tallinna linnaga, waid üle terve riigi kõigi kodanikkudega, nii et neid aitawad ülewal pidada mitte ainult Tallinna linna elanikud, waid niisama ka Petseri, Wõru ja Walga linna elanikud ja maakondade elanikud, aga nad jäid selle maksustamise juures neist tuludest, mis nad aitasid kokku koguda, ilma. (M. Juhkam, tõer.: Tallinna linn elas siitsaadik teiste kulul!) Kui meie waatame edasi, et senni linnadele langes $\frac{1}{3}$ omawalitsuste peale tulewast tulumaksust, aga linnades elab ainult 25% elanikkudest, siis näeme, et linnade elanikkude kohta tuli sissetulekut tulumaksu näol palju rohkem kokku ja sellega nende elanikkude maksukoorem teiste maksude alal oli palju hõlpsam ja see tagajärg annab ennast tunda. Kui meie wõrdleme neid andmeid, mis härra Wirma ette kandis oma wäidete põhjendamiseks, et waadake, kui palju annab Tallinna linn hariduse peale wälja ja kui palju annab Wiru maakond, siis see paistis etteheitena maakonna kohta. Wiru maakond annab kogu oma eelarwest 50% hariduse peale ja seda wõib öelda pea kõikide maakondade kohta, et nende eelarwest üle 50% ainult hariduse peale wälja läheb, kuna Tallinna linn andis ainult 13% hariduse peale. (Wahel hüüe K. Wirma, sd. poolt.) Ma wõtsin kokku kõik need summad, mis üks kui teine omawalitsus hariduse peale wälja annab, ja arwasin elanikkude arwu peale ümber ning tuleb wälja, et Tallinna linn annab siiski, waatamata selle peale, et tema hariduslikud kulud teewad eelarwes wälja kõigest $\frac{1}{3}$, iga elaniku peale hariduslikka kulusid 1.088 marka. Wiru maakonnas, kes sunnitud andma hariduse peale oma

eelarwest üle 50%, langeb ühe elaniku kohta hariduslikka kulusid kõigest 147 marka, nii et Wiru maakonna ühe elaniku hariduse peale läheb 941 marka vähem, kui Tallinna linna elaniku peale. Seda võib ainult sellega seletada, et võimatu on maakonnal tulusid saada, et ta võiks hariduskulusid suurendada, sest võrreldes Tallinna eelarwet, näeme, et võrreldes maakondadega, on ideaalses seisukorras, sest temal need hariduslikud kuld, mis kaugelt suuremad on ühe elaniku kohta, kui teistel linnadel, teewad eelarwes kõigest $\frac{1}{2}$ kulusid wälja, kuna need hariduslikud kuld, mis wäga pikikesed kuld on ühes maakonnas, teewad eelarwes juba üle 50% wälja, sest neil ei ole teisi tuluallikaid, et esiteks hariduslikka kulusid suurendada ning teisi wäljaminekuid suurendada. Sellest wäitest juba selgub, et maakonnad on meil palju raskemasse seisukorda pandud kui linnad. (W a h e l h ü e K. W i r m a, sd. poolt.) Wallad kooliõpetajatele palka ei maksa. (K. W i r m a, sd.: Kes neid üle walla peab?) Neid seisukordi arwesse wõttes ei jää meil teist üle, kui ainult wastu wõtta rahaasjanduse komisjoni ettepanek, kus jagatakse ära omawalitsustele langew tulumaksu osa, nii et linnad saawad 40%, maakonnad 40% ja alewid ning wallad 20%. Üksikute omawalitsuste üksuste wahel jaotatakse need summad wastawalt elanikkude arwule. Siin võib öelda, et linnadele on antud palju suuremad õigused, linnad on ka selle jaotamise wiisi juures eesõigustatud seisukorras, sest kui meie elanikkude arwu järele jagaksime, siis tuleks linnadele ainult 25% ja 75% maale, sest tarwidused, mida meie peaksime tulumaksust katma, on kõige hädalisemad tarwidused, nagu haridus, hoolekanne ja terwishoid, mida tulumaks peaks ühtlaselt katma, nii linnades, kui ka maakondades.

Otsekoheste maksude peawalitsuse juhataja **E. Wilken**: Wäga austatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Wirma kandis wiimasel istungil põhjalikult ette, mispärast uus jaotamise kawa wastuwõtmatu on. Mul oleks sellele juurde lisada, et kõigi linnade eelarwed juba walmis on. Kui nüüd Riigikogu uue seadusega wõtaks ära neilt suure osa sissetulekutest, siis oleksid linnadel suured puudujäägid. Kui Riigikogu seda teeks, siis oleks tema kohus näidata, kuidas tuleks neid aukusid jällegi katta. Nii-

kaua, kui augud kaetud ei ole, ei võiks kuidagi nende käest nii suurt osa sissetulekutest ära wõtta. Niikauaks peaks wana seadus maksma jääma. (J. Temant, põl.: Millest Teie maal puudujäägid katate?) Meil on praegu käsil omawalitsuste maksude muudatuste seadus. (J. Temant, põl.: Aga kunnisee läbi wiia kse?) Jah, aga niikauaks ei wõi lappida wana seadust, nii lappida, et ühelt ära wõtab ja teisele annab. (M. Laarman, põl.: Maakonnad on õppinud kannatama, las kannatawad edasi!)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun juba järjekorras sõna wõtta.

Otsekoheste maksude peawalitsuse juhataja **E. Wilken**: Ma teeksin ettepaneku wastu wõtta alamkomisjoni poolt antud redaktsioon, see käiks niiviisi:

„Muuta § 91 järgmiselt: Käesolewa seaduse järele sissetulnud maksust ja wiitusrahast arwatakse iga kuu $\frac{1}{3}$ omawalitsustele, misjuures linnad ja alewid saawad $\frac{1}{3}$ maksust, mis sisse tulnud maksjatelt, kes wastawa linna maksujaoskondades maksu alla kuuluwad, maakonnad $\frac{2}{3}$ summast, mis sisse tulnud maksjatelt, kes maksu alla käiwad maakonna waldades, ja wallad $\frac{1}{3}$ summast, mis sisse tulnud maksjatelt, kes maksu alla pandud wastawa walla piirides.

Juhtumisel, kus ettewõtte juhatusel asukoht linnas, ettewõtte ise aga wäljaspool linna, jaotab omawalitsustele määratawa tulumaksuosa linna ja maakondade wahel lõpulikult rahaministeerium.“

W. Grigorjew (wn.): Господа народные депутаты! Русская фракция будет голосовать по этому пункту за предложение комиссии. С нашей точки зрения это единственно правильное распределение подоходного налога. Те лица, которые здесь защищают интересы городского самоуправления нашей столицы, упускают из вида, что крупные обороты центральных торговых фирм, расположенных в Ревеле, получают только благодаря их отделам, разбросанным по всем уездам республики, с которых подоходный налог по закону не взимается, а берется только с центральных управлений.

Особенно это резко ощущается у нас, в Печерском уезде. Там много расположилось разных отделов здешних центральных

управлений, как на самой границе, так и по всему уезду; эти отделы вывозят из уезда одного только льна на несколько сот миллионов марок каждый год, между тем наши самоуправления не могут получить с них подоходного налога ни одной марки.

Депутаты русской фракции свободно могли бы отказаться от этого порядка раздела подоходного налога, если-бы была представлена возможность облагать отделы центральных фирм на местах подоходным налогом.

K. Wirma (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nii rkl. Jõeäär, kui ka härra Jürman on minu väitest aru saanud, nagu oleksin mina tahtnud, et tulumaksu määr, mis praegustes seadustes ette nähtud, peaks püsima jääma. Seda ei ole mina kõnelenud. Ma ei ole ka ettepanekut teinud, et see vastu võetaks, vaid minä ütlesin, et komisjon minu arwates ei ole Riigikogu küllalt warustanud andmetega, mis oleksid soowitawad selle küsimuse otsustamise juures; sellepärast soowitasin Riigikogule seda paragrahwi weel kord komisjoni anda, et komisjon neid küsimusi läbi kaaluks ja materjaali läbi waataks. (W. Linna-mägi, krst.: Täiesti õige! — Paremalt poolt: Linnade osa oleks weel rohkem kärbitud!) Wõib olla. Wõib ka nii teha; kuid nagu mina kuulsin, ütles keegi, et meil olewat wastaw seadus, mille järele siis, kui linnad omaga kuidagi läbi ei tule, wõtab riik neid oma hooldamise alla; sellejuures tuleks riigil nende kulud ikkagi wälja maksta. Kui tahate, wõtke Tallinna linn omawalitsuse käest riigi hooldamise alla, pange sinna maamehed juhtima, siis waatame, kuidas lapsed koolis käiwad ja kuidas asjad edenewad ja kas linna asjaajamine odawamaks muutub. Riigikogu peab kõigist järeldused tegema; praegu oleks aga lõpuotsuse tegemine wõimata, sest need andmed, mis siin ette toodud, on väga puudulikud. Mina ei saa ka leppida härra Wilken'i seisukohaga, kes seletas, nagu satuksid kõik linnad uue kawa puhul halba seisukorda. Mina kõnelesin juba eelmisel koosolekul, et ainult Tallinna linn satub raskesse seisukorda, kuna Tartu 100.000 marka juurde saab, Narwa aga kahekordse osa saab. Pärnu linn saaks 1 miljoni vähem, Walk 50% juurde, Wiljandi saaks samapalju kui praegu ja Rakwere 500.000 vähem. Tähendab,

teistele linnadele ei tee see erilist auku eelarwesse. Ainukene raskuse küsimus on Tallinnas. Mina käsitasin seda küsimust, kuidas wõiks seda asjaolu lahendada ja kuulsin härra Juhkam'i poolt wahelhüüet, et terve tulumaks peaks omawalitsuste waheljaotamisele tulema. Härra Jürman niisama ka mina toetasime härra Juhkam'it. Mina olen aga wahepeal ümber mõelnud ja ei-ole sellega enam nõus ja põhjustel: kui teie annate selle maksu omawalitsustele, siis riiklik aparaat, mis sisse harjutunud, rikutakse. (M. Juhkam, tõer.: A p a r a a t k a ü l e a n d a!) Selles asjas olen mina minu parteiseltsimehe Johanson'iga ühel arwamisel, nimelt, et maakondade aparaadid wõi kohalikud ministeeriumid tulewad ära kaotada.

Ma toon weel mõned andmed selle asja walgustamiseks. Mina küsisin täna haridusministeeriumist järele, kuipalju neil on wõetud algkooliõpetajate palkasid arwesse üksikute maakondade wiisi, ja mulle anti tulewase aasta eelarwe kohta andmeid, mis on kokkukõlas nende andmetega, mida mina juba eelmisel koosolekul Wiru maakonna kohta ette tõin. Need andmed on minu meelest väga tarwilikud siin silmas pidada, ja sellepärast teie ehk lubate, et ma need ette kannan. 1925. a. eelarwesse wõetakse riigi maksta olewa summana õpetajate pool palka üksikute maakondade kohta järgmiselt: Harju maakonna peale 15 miljonit, Järwa maakonna peale 13,3 miljonit, Lääne maakonna peale 11,9 miljonit, Pärnu maakonna peale 14,4, Saare maakonna — 8,9, Tartu maakonna — 21,5, Walga maakonna — 5,4, Wiljandi maakonna — 11,4, Wiru maakonna — 23,2, Wõru maakonna — 11,8 ja Petseri maakonna — 14,2 miljonit. Kui need arwud kokku wõtame, siis saame ümmarguselt 150 miljonit. Jah, waadake, see 150 miljonit ongi see asi, mis nendele omawalitsustele hädapärast tarwilik on. Mina ütlesin, et kui teie hakkate omawalitsuste rahalisi tulusid reguleerima, siis katsuge neid niiviisi reguleerida ja korraldada, et see neid aitab. Waadake, 150 miljonit on neile tarwis, aga kui teie loete 40% pluss 20% tulumaksu ühest kolmandikust, siis saate ainult 70 miljonit, nii et pool puudub. Sellest mina rääkisin minewal korral. Kui teie selle tulumaksu nõnda jagate, siis teie ei anna neile seda, mis neile tarwis on. (K. Päts, põl.: Kui teie vähem annate, siis jääb weel rohkem puudu.) Mina ei taha

wähem anda, härra Päts, mina tahan juurde saada, ja olen selleks siin wäljas, et juurde kaubelda. Kui teie muidu ei anna, siis wõtke see kooliõpetajate palgasaduse paragrahw, mis ainult poole osa omawalitsustele tasub ja andke neile terwe õpetajate palgana kätte. Ma ütlen, et nad on rõõmsad, kui teie sellegi neile kätte annate. Ja selleks ei pruugi meie mitte mingisuguse tulumaksu-seaduse juures riielda, sest omawalitsustel on tulusid tarwis, et seda kohustust täita, mis Riigikogu neile seadustega on peale pannud. Sellest on jutt, aga mitte tulumaksust ega mingisugustest protsentidest. Kordan weel, et jutt on seadusega määratud kohustustest, ja ma pean ütleva, et omawalitsuste kongressidel ja omawalitsuste tegelaste nõupidamistel on alati selle üle räägitud, et „andke meile ka neid võimalusi, et meie täita saaksime neid kohustusi, mis seadustega meile peale pandud“. Arwan, et omawalitsuste tegelastele on täiesti ükskõik, missuguse nime wõi sousti all omawalitsused seda puuduwat raha saawad. Tähtis on see, et see raha peab neile sisse tulema. Kui härra Jürman nüüd wõttis siin minu arwud Wiru maakonna kohta, ega siis see weel kõik pole, ega kõik Wiru maakonna lapsed ei käi nendes koolides, mis otsekohe Wiru maakonnawalitsuse alla kuulwad. Sinna on tarwis weel Rakwere ja Narwa andmed juurde wõtta, samuti wallad. (M. Juhkam, tõer.: See muudab kaunis palju. Aga, härra Juhkam, korjake Teie niigi palju andmeid, kui mina olen korjanud, ja las' härra Jürman korjab ka, ja siis paneme need kokku ja waatame, missugune pilt siis tuleb, aga ärme ütleva umbkaudu, et see pilti wähe muudab. Need andmed, mis minul weel olemas on, need ei kuulu otsekohe selle küsimuse juurde ja sellepärast mina ei taha Riigikogu koosolekut koormata nende andmete etteotmisega. Aga need näitawad minule, et ei saa selget pilti nende andmetega, mis praegu käes on. Aga mis siis peab tegema? On mitu teed. Minu meelest oleks kõige parem, kui muudetakse omawalitsustele rahaandmine tulumaksu kaudu hoopis ära. Ka see oleks tee. Las' siis olla kõik omawalitsused sama hädas, kui nüüd Tallinna linn jääb. (M. Juhkam, tõer.: Anname enne midagi muud, ja siis muudame wana seaduse ära.) Mina tahan

seda öelda, et kui teie ühe omawalitsuse weel teistele juurde panete hädaldama, siis sellega teie asja ei paranda. Kui teil on kuskil tiisikusehaigeid, ja teie ütlete, et olgu kõik tiisikusehaiged, siis see ei ole mitte rohitsemine. (Segane wahelhüüe.) Noh, kuulge, ärge Teie oma Saaremaaga uhkustage. Tuletan meelde, kui Teie käisite siin oma raudtee jaoks raha küsimas ja tahtsite, et riik peaks seda teile tegema, et iga Saaremaa taluniku hoowist raudtee läbi sõidaks, siis Teie ei kõnelenud ühtigi sellest, et see kõiki riigi kodanikka koormab. Ja Teie ei osanud midagi ise teha, ega saanudki teha, kui see asi ainult Teie oma korraldada jäi. (A. Jõeäär, sd.: Härra Wirma wõttis krediidi ära.) No jah, juba jälle mina süüdlane.

Juhataja J. Tõnisson: Palun mitte Saaremaa asju arutada.

K. Wirma (sd.): Mina tahaksin Riigikogu tähelepanu selle peale juhtida, et omawalitsuste tegelastel on wäga suur raskus hariduskuludega, ja minu arwates oleks wäljapääsete siin niisugune, kui meie wõtame hariduskulud täies ulatuses riigi kanda. (K. Päts, põl.: See on hoopis teine teem!) Omawalitsuste rahakitsikus on eriti siin juures nähtawale tulnud, ja kui Riigikogu minu ettepaneku, anda seda küsimust tagasi komisjoni, wastu peaks wõtma, siis peaks seda tegema tagamõttega, et tuleks otsekohe teine seaduseelnõu esitada, kus need 150 miljonit, mis omawalitsustel puuduwad, neile selle kaudu antakse, et wastawalt muudetakse algkoolide õpetajate palgaseadus. See tagamõte peab siin juures olema. (K. Kornel, rhw. Seda oleks pidanud algkooliseaduse maksmapanemise juures arutama.) Jah, waadake, härra Kornel, seda küsiwad omawalitsuste tegelased ka, et miks Riigikogu ei mõelnud siis selle peale, kui ta üldise koolikohustuse omawalitsustele peale pani. Just niimoodi igakord küsiwad omawalitsuse tegelased, et „kui teie seal hääletamas olite, et iga laps peab koolis käima, miks ei mõelnud teie siis selle peale, kust see raha wõetakse.“ (K. Päts, põl.: Seda tuleb ka teiste seaduste juures küsida. J. Temant, põl.: Seda korrake igapäew.) Teie wõiksite ka sõna wõtta, ega mina üksi ei ole kohustatud kõiki küsimusi ette tooma.

Mina ei ole siin kõnelenud sellest, et Tallinnale peaks mingisuguse eesõiguse andma, waid mina kõnelen sellest, et kui teie tahate omawalitsuste tulude osa parandada, siis peate seda katsuma teha täies ulatuses. Ja mina näitasin ka tee ära, kuidas teie seda teha wõiksite. Mina arwan, et selle juures tuleb ainult 80 miljonit juurde anda. Suurem ei olegi see summa, kui teie wõtate maakondade õpetajate palgad riigi kanda. (J. Holberg, põl.: Aga kust see hoolekanne ja teised niisugused summad tulewad?) Sellepärast mina ütlen, et seda küsimust tuleb nii-kui-nii lahendada, kui teie ei taha, et omawalitsused teie juurde tuleksid toetust paluma.

Juhataja **J. Tõnisson**: Fakti- seks märkuseks on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Ma pean faktilise märkusena tähendama niipalju, et Riigikogu selle krediidi, mida ta omal ajal määras Saaremaale raudtee ehitamiseks, enne aasta lõppu erakorralise seadusega üle wiis, mannermaal katkiläinud maanteede paranduseks, nii et omawalitsused ei saanud seda tarwitada ka kõige paremal tahtmisel.

B. Oja (töer.): Mina toetan rkl. Wirma ettepanekut, nimelt § 91 komisjoni tagasi anda, aga hoopis teistel motiividel ja just wastupidi tuleks kaalumisele wõtta, kas ei tuleks terve tulumaks omawalitsusele anda, ehk vähemalt suurem osa tulumaksust. On loota, et siis, kui tulumaks terwelt omawalitsustele antaks, et siis just maal tulumaks palju korralikumalt ja rohkem sisse tuleb, kui praegu. Teiseks tuleb kaaluda, kas ja kuipalju üks wõi teine omawalitsus teiste arwel tulumaksu saab ja seda kasutab, see ei ole praegu mitte selge. Niisamuti tuleb selgitada, kas linnad üksi praeguse jaotuse järele vähem saawad. Mul on andmed, et isegi maakonnad selle jaotuse järele vähem saawad. Nii on arwata, et Pärnu maakond uue jaotuse järele umbes mitu miljonit vähem saab omale tulumaksust, kui seda praegu. Neil motiividel, mida üksikasjaliselt siin ette tuua ei saa, kuid mida aga lähemalt arutada wõiks komisjonis, nimelt, kas nüüd tulumaks terwelt omawalitsustele kätte minna saaks, neil motiividel toetan mina ja minu rühmaseltsilised seda ettepanekut, et see paragrahw komisjoni tagasi antaks.

E. Weberman (rhws.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on mitmed eelkõnelejad tähendanud, et omawalitsused olla meil waesekslapseks jäänud, et meie rahaline seisukord on raske jne. Sellega tahetakse mõista anda, nagu tahaksid need, kes toetawad sennist tulumaksust saadud summade jagamist, omawalitsuse asutusi halvemasse seisukorda panna, kui need praegu on. Sellejuures unustatakse ära, et omawalitsustele all ei tule ainult mitte wõtta maakondade omawalitsusi ja waldade ning alewife omawalitsusi, waid tuleb ka wõtta linnade omawalitsusi, mis äärmiselt tähtsad on. Kui waadelda, kuidas teistel maal on omawalitsuse asutuste kasuks minewate maksude jaotamisega, siis leiame, et pea igalpool ilma erandita läheb see ikka nendele omawalitsuse asutustele, kuhu on koondunud majanduslikud, kultuurilised ja ärilised keskkohad. Teisiti ei saakski see kuidagi olla. Kui waadata ühiskonna arenemiskäiku wanades kultuurriikides, siis näeme, et ikka sünnib see nii, et linnad laienewad ning wõtawad oma alla läheduses olewad alewikud, waldad ja külad, kuid kunagi mitte ümberpöörduvalt. Linnad oma arenemisel ei diferentseeru, ei lagune kunagi üksikuteks algosadeks — waldadeks, küladeks ehk kui — siis tuleb seda ette ainult siis, kui üldine riiklik ja majanduslik langemine käes on, nagu see ajaloo mõnel üksikul juhtumisel olnud. Nagu wanal ajal Rooma Bütsantsi ja t. lagunemine, ja uuemal, praegusel ajal Peeterburi lagunemine. Ainult sel puhul tuleb ette, et linnad laguneb üksikuteks ürgosadeks ja wõib kindel olla, et praeguses punases Leningradis ei saa keegi warsti enam ära tunda endist St.-Peterburg'i, kui Wene äri- ja kultuurelu tsentrumit ja tuiksoont. Kas tõesti räägime ka meie siis niisuguse arenemiskäigu poolt, et linnad häwinegu meil ja selle asemel tekkigu uued külad, waldad ja tugewad alewikud oma omawalitsustega. Ei saa eitada ühte ega teist, ei linnade ega maa omawalitsusi.

Tulumaksust omawalitsustele antawa $\frac{1}{2}$ osa jagamine on praegu järgmises wahekorras: 67% linnadele ja 33% wõi $\frac{1}{2}$ osa alewikkudele ja maale. Praegune ettepanek, mis rahaasjanduse komisjon esitas, on diametraal-wastupidises wahekorras: 67% asemel — 40% ja 33% asemel — 60%, see on peaaegu wastupidi sennisele jagamisele. Niisugune suur

hüpe pole soovitatav, uuele alusele minna võib ainult järk-järgult. Siin tuleb leida kokkulepet, nii et ei mindaks 67% pealt korruga alla 40% peale ja et 33% pealt ei tõustaks mitte 60% peale. Seda kokkulepet on võimalik leida, kui rühmade esitajad wastawas komisjonis seda läbi arutavad. Sellepärast tuleks täiesti teotada härra Wirma ettepanekut, seda paragrahwi komisjoni tagasi anda. (W a h e l h ü ü e.) Kokkulepe võiks olla järgmine: kas näiteks 55% ja 45% jne., ja juba siis järgmisel aastal, kui selguvad need võimalused, millega kaetaks need tarwitused, mis linnadel ja eriti meie pealinnal kui terve Eesti administratiiv-, äri- ja kultuurelu tuiksoonel tingimata katta tuleb. — Ei saa ju öelda, et Tallinn on ainult walitsemise keskkoh, see on terve Eesti elu tsentrum, temas elab $\frac{1}{10}$ terwest Eesti rahwast. Tallinn oma senise arenemisega ei ole kaugeltki weel meie wäiksele riigile liiga suureks paisunud. Kui wõrrelda Tallinna teiste suurte riikide pealinnadega, siis näeme, et Londonis näiteks elab umbes $\frac{1}{6}$ osa terwest kuningriigist. Tähendab, Tallinna kaswamine on tõesti loomulik. Ja selle peale käega lüüa, kas selles terve rahwa elu tuiksoones koolid seisma jääwad wõi mitte, kas siin hoolekande asutused töötawad wõi mitte, seda ei wõi, seda ei saa nii kergelt otsustada. Kahjuks, rahaasjanduse komisjoni wiimasel koosolekul, kui see seadus kolmandal lugemisel oli ning wiimase punktina see paragrahw arutamisele tuli ja praegusel kujul läbi läks, olid nähtawasti komisjoni liikmed juba wäsinud, ja ei suutnud sellesse küsimusse küllaldaselt süweneda. Sellepärast ei taibatud ka neid reaalseid järeldusi, mis niisuguse huupi wastuwõetud otsusega tulla wõiwad. (W. M a a k e r, tõe.: Kas Weberman ka wäsinud oli?) Siin on mitmel pool ja ka rahaasjanduse komisjonis arusaamatust tekitanud nimelt see asjaolu, et alamkomisjoni ettepanekus oli mõeldud $\frac{1}{3}$ sellest osast, mis linnadest tuleb, kuna siin on wõetud juba 40% üle maa sissetulnud summast, nii et see 40% on tegelikult palju vähem kui eelnimetatud $\frac{1}{3}$.

Mina arwan, et nii linna kui maa huwides parem oleks, kui see küsimus weel kord komisjoni tagasi antaks, — peale neid selgitusi, mis Riigikogus on ette kantud, see ainult aitaks küsimust paremini lahendada.

J u h a t a j a **J. Tõnisson**: Lõpusõna on aruandjal.

A r u a n d j a **J. Zimmerman**: Rkl. Jõeäär'i ettepanek on selgitaw selle paragrahwi mõistele nimelt, et wõetakse elanikkude arwu aluseks rahwalugemise andmed. Komisjonis ei olnud see küsimus arutamisel ja sellepärast ei saa mina sellega ühineda ning palun seda ettepanekut eraldi hääletamisele panna.

Walitsuse esitaja poolt ette pandud redaktsioon on samane, mis oli rahaasjanduse komisjonile ette pandud alamkomisjoni poolt. Alamkomisjon oli aluseks wõtnud Wabariigi Walitsuse ettepaneku ja seda parandanud selles mõttes, et omawalitsused saaksid osaka wiitutusprotsentidest ja peale selle weel nende ettewõtete juures, kus juhatus asub linnas, kuna ettewõtte ise maal, oleks rahaministeeriumil võimalik osa tulusid anda maale. See ettepanek oli rahaasjanduse komisjonis kaalumisel ja jäi hääletamisel vähemusse.

J u h a t a j a **J. Tõnisson**: Kawatsen hääletada kõigepealt rkl. Wirma poolt Riigikogu koosolekul 25. nowembril esitatud ettepanekut: § 91 ja järgmine II osa anda tagasi rahaasjanduse komisjoni. Kui see ettepanek wastu wõetakse, siis langewad ära teised ettepanekud ja paragrahwi hääletamine. (H ä ä l e t a t a k s e.) Rkl. Wirma ettepaneku poolt on 26 häält, wastu 30, seega on ettepanek tagasi lükatud. (W. L i n n a m ä g i, krst.: Palun sedelitega hääletada!) Nõutakse sedelitega hääletamist, palun sedelid wälja jagada. (H ä ä l e t a t a k s e.) Kas tehakse ettepanekuid häälte lugejate kohta? (W a h e l h ü ü e: J u h a t u s e h o o l e k s!) Hääletamise tagajärjed on järgmised: rkl. Wirma ettepaneku poolt on 31 häält, wastu 37, erapooletuid 3, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Järgmistena tulewad hääletamisele ühelt poolt rahaministeeriumi esitaja parandus-ettepanek ja teiselt poolt komisjoni tekst. Rkl. Jõeäär'i poolt on tehtud täiendus-ettepanek komisjoni poolt esitatud tekstile ja sellepärast panen rkl. Jõeäär'i ettepaneku hääletamisele alles siis, kui komisjoni ettepanek wastu wõetakse. Et komisjoni poolt esitatud tekst ja rahaministeeriumi esitaja ettepanek paralleelsed on, siis kawatsen need panna hääletamisele paralleelselt. Selle korra

wastu ei waielda. Kas soowitakse, et ma ettepanekud ette loen? (E. Weberman, rhws.: Palume!) Komisjoni ettepanek on järgmine: § 91 muudetakse järgmiselt: „Käesolewa seaduse järele sissetulnud maksust ja wiiwitusrahast arwatakse iga kuu $\frac{1}{3}$ omawalitsustele. Sellest summast läheb linnadele 40%, maakondadele — 40%, alewitele ja waldadele 20%.

Üksikute omawalitsuse üksuste wahel jaotatakse need summad wastawalt elanikkude arwule.“

Selle juurde tuleks rkl. Jõeäär'i täiendus-ettepanek § 91 wiimase lause redaktiooni kohta: „Üksikute omawalitsuse üksuste wahel jaotatakse need summad wastawalt wiimasel üldrahwalugemisel kindlakstehtud harilikule elanikkude arwule.“

Rahaministeeriumi esitaja härra Wilken'i ettepanek kõlab järgmiselt: „Muuta § 91 järgmiselt: „Käesolewa seaduse järele sissetulnud maksust ja wiiwitusrahast arwatakse iga kuu $\frac{1}{3}$ omawalitsustele, misjuures linnad ja alewid saawad $\frac{1}{3}$ maksust, mis sisse tulnud maksjatelt, kes wastawa linna maksujaoskondades maksu alla kuuluwad, maakonnad $\frac{2}{3}$ summast, mis sisse tulnud maksjatelt, kes maksu alla käiwad maakonna waldades, ja wallad $\frac{1}{3}$ summast, mis sisse tulnud maksjatelt, kes maksu alla pandud wastawa walla piirides.

Juhtumisel, kus ettewõtte juhatuse asukoht linnas, ettewõtte ise aga wäljapool linna, jaotab omawalitsustele määratawa tulumaksuosa linna ja maakondade wahel lõpulikult rahaministeerium.“

Panen hääletamisele komisjoni ettepaneku. (H ä ä l e t a t a k s e.)

Hääletamisele tuleb rahaministri ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: komisjoni ettepaneku poolt on antud 40 häält, rahaministeeriumi esitaja ettepaneku poolt — 11 häält. Kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, kuna meil kwoorumraamatu järele on koos 81 Riigikogu liiget, sellepärast tulwad mõlemad ettepanekud hääletamisele „poolt“ ja „wastu“. Komisjoni ettepanek tuleb esimesena hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Hääletamisele tuleb rahaministeeriumi esitaja ettepanek. (H ä ä

l e t a t a k s e.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: komisjoni ettepaneku poolt on antud 44 häält, wastu — 9; rahaministeeriumi esitaja ettepaneku poolt on antud 11 häält, wastu — 39, seega on komisjoni poolt esitatud ettepanek wastu wõetud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Jõeäär'i ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on parandus-ettepanek wastu wõetud ja sellega koos kogu paragrahw ühes täiendusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Zimmerman** (loeb):

II.

See seadus astub jõusse 1925. maksuaastast peale, wälja arwatud § 25 tähendus ja §§ 85 ja 91, missugused astuwad jõusse muudatuste wäljakuulutamise päewast arwates.

K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku, teisest osast lõpuosa wälja jätta ja wõtta algusest ainult: „See seadus astub jõusse 1925. maksuaastast peale.“ Rkl. Jõeäär waidles küll wastu, et ei ole segadusi, aga ma siiski julgen Riigikogu liigete tähelpanu juhtida selle peale, et siis hakatakse andma uusi korraldusi ja käskusid selle üle, kuidas nende wahepaiksete tulude üle selgust peaks muretsema ja aruandeid esitama jne. Ainukene tehniliselt õige kord oleks see, kui seadus hakab maksma maksuaastaga ühel ajal.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **J. Zimmerman**: Silmas pidades, et aasta lõpp meil warsti käes ja et seadust mitte wäga palju enne aasta lõppu wälja ei kuulutata, wõib härra Wirma ettepaneku otstarbekohaseks tunnistada. (K. Päts, põl.: Kas Teie ühinetete?) Ei ma ühineda sellega küll ei saa, sest et komisjon ei ole seda ettepanekut arutanud ja ma saan ainult seda otsust kaitsta, mis komisjoni poolt wastu wõetud. § 25 muudatuse järele wõib peakomisjoni koosolekuid juhatada peale rahaministri abi ka otsekoheste maksude peawalitsuse juhataja; siis ei ole sel mingisugust tähendust, kas peawalitsuse juhataja õiguse saab koos-

olekuid juhatada kaks nädalat warem wõi hiljem. § 85 räägib lootuseta maksuwõlgade ja trahwirahade kustutamisest — kas see paragrahw kaks nädalat warem wõi hiljem hakkab maksma, sel ei ole ka tähtsust. Mis puutub § 91-sse, siis peab tähendama, et maksud hakkawad sisse tulema selle seaduse järele alles peale 1. jaanuari. Enne oleks sellel tähendus wiiwitusprotsentide kohta, kuid 14 päewa jooksul wõib wäga wähe sisse tulla. Isiklikult arwan ma, et selgem oleks, kui kõik see seadus hakkaks maksma 1. jaanuarist. Kuna ma aga komisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda ei saa, siis palun ma seda hääletamisele panna.

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen paralleel-hääletamisele komisjoni ja rkl. Wirma ettepanekud. Hääletamisele — ainult „poolt“ tuleb komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Wirma ettepanek. (Hääletatakse.) Hääletamisel ainult „poolt“ ei ole kumbki ettepanek saanud absoluutset enamust, sellepärast panen ettepanekud hääletamisele „poolt“ ja „wastu“. Hääletamisele tuleb komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb rkl. Wirma ettepanek. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: komisjoni ettepaneku poolt on antud 15 häält, wastu — 18; rkl. Wirma ettepaneku poolt on antud 21 häält, wastu — 20, seega on rkl. Wirma ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu liigetele on wälja jagatud rahaasjanduse komisjoni parandus-ettepanek arutamisel olewa seaduseelnõu § 11 kohta. Kuna aga kõik ettepanekud peawad kodukorra järele 24 tundi warem Riigikogu liigetele kätte saadetud olema, siis põhjusel, et see ettepanek mitte 24 tundi warem wälja jagatud ei ole, ei tule ta praegu mitte arutamisele.

Kuna Riigikogu koosolek on ühtejärgi kaks tundi kestnud, siis kuulutan 15-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.25 min.

Pärast waheaga jätkub koosolek kell 7.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Soots**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

7. Preemiate ja lisatasude maksmise seadus riigiraudteede teenijatele ja töölilistele — III luge-misel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Luur** kannab ette, ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduse pealkiri ja §§ 1—7.

Preemiate ja lisatasude maksmise seadus riigiraudteede teenijatele ja töölilistele.

I.

§ 1. Riigiraudteede teenijatele ja töölilistele lubatakse maksta peale wastawate seadustega määratud palga ja lisatasude preemiat ja lisatasu:

1) tööde eest, mis enmast normeerida lasewad;

2) materjaalide ja kulude kokkuhoidmise eest;

3) eksploatatsiooni eelarwest wäljapoolt seiswate, kui ka erakorraliste eelarwete järele ettenähtud tööde juures materjaalide ja kulude kokkuhoidmise eest;

4) eratellimiste ja lepingute järele tehtawate tööde eest juhtumisel, kui seal ülejääk olemas;

5) kahjude ja õnnetuste ärahoidmise eest ja

6) weduri- ning rongiteenijatele ärasõidetud kilomeetri ning walwe (reserwi) tundide eest.

§ 2. Eelmise paragrahwi p.p. 1—4 ettenähtud lisatasud ei wõi olla suuremad, kui 50% saawatatud kokkuhoiust normeeritud tööde, kulude ja äratarwitatud materjaalide pealt, kuid mitte rohkem, kui 50% preemia ja lisatasu saaja aastapalgast.

Käesolew paragrahw ei ole maksew tükitöö tasu kohta.

§ 3. Tööd ja kokkuhoidmised, mille eest preemiat ja lisatasu maksetakse, teenijate ja tööliliste liigid, kes neist osa saawad, tööde ja kulutatawate materjaalide normid ning preemiate ja lisatasude suuruse määrab raudteewalitsuse nõukogu teedeministri kinnitusel.

§ 4. Preemiad ja lisatasu maksetakse ainult neile raudteeteenijatele ja töölilistele, kes premeeritawatest töödest wõi kulude kokkuhoidmisest isiklikult osa on wõtnud.

§ 5. Preemiad ja lisatasud maksetakse selleks eelarwes ettenähtud krediitidest, wastawate kulude krediitidest ja wäljaspool eelarwet eratööde eest sissetulnud summade ülejääkidest.

II.

§ 6. Teedeministril on õigus kinnitada preemiate ja lisatasude maksmist, mis on tehtud 1922. ja 1923. aastal. Samuti on teedeministril õigus puhaskasu jaotada nendelt eratöödelt, mis tehtud riigi raudteede peatehastes 1922. ja 1923. aastal.

§ 7. Riigiraudtee peatehaste 1922. ja 1923. aastal saadud puhaskasu jaotatakse järgmiselt:

- a) teenijatele kunni 25% lisatasuks;
- b) töölistele kunni 25% lisatasuks ja
- c) raudteepeatehaste sisseseadete täiendamiseks ning tööliste olukorra parandamiseks vähemalt 50%.

Juhataja **J. Soots**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Luur**: Ma teen ettepaneku seaduseelnõu ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Juhataja **J. Soots**: Asun ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Hoolekandeseadus — II lugemisel. Töökaitse komisjoni aruandja **L. Johanson** kannab ette, ja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 43.

§ 43. Puudustkannatajatele raskejalgetele arsti ja ämmaemanda abi andmise eest enne sünnitamist, sünnitamise ajal ja pärast seda, samuti ka nende paigutamise eest tarwiduse korral sünnitusasutusse on kohustatud hoolitsema walla-, alewi- ja linnawalitsused raskejalgse elukohal, kuid selle linna-, alewi- wõi wallawalitsuse kulul, kes puudustkannataja eest käesolewa seaduse § 19 põhjal on kohustatud hooldama.

Sünnitusasutused on kohustatud sünnitajat igal juhtumisel wastu wõtma, kuna kulude katmise küsimus pärast la-

hendatakse. Sünnitajad jääwad sünnitusasutusse niikauaks, kui arst seda tarwilikuks leiab.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 44. Emade nõuandekohtades antakse puudustkannatajatele naisterahwastele tasuta arstiabi ja nõu enne ja pärast sünnitamist, samuti ka õpetust rinnalaste hoiu ja kaswatuse alal, selle omawalitsuse kulul, kus ta elab.

Juhataja **J. Soots**: Sõna on rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Tallinna arstideselts, kes ka hoolekandeseadust on arutanud, on saatnud minu nimele sellekohased ettepanekud käesolewa seaduseelnõu kohta ja üks ettepanek käib § 44 kohta. Soowitatakse pärast sõna „õpetust“ wastu wõtta lõpp järgmiselt: „kunni kooliealiste laste terwishoiu ja kaswatuse alal, selle omawalitsuse kulul, kus ta elab.“ § 44-as oli ette nähtud, et antakse õpetust ja nõu enne ja pärast sünnitamist rinnalaste hoiu ja kaswatuse alal. Uus ettepanek sisaldab sedasama, ainult selle wahega, et õpetust ja nõu antakse kunni koolieani, nii et see ettepanek on natukene awaram ja kaugeleminewam. Sisuliselt on ettepanek komisjoni ettepanekule sarnane, ega too omawalitsustele ja asutustele, kelle peale need kohustused pannakse, mingisuguseid raskusi. Sellega oleks ta wastuwõetaw.

Juhataja **J. Soots**: Rkl. Johanson'i poolt on ettepanek tehtud § 44 lõpp pärast sõna „õpetust“ redigeerida järgmiselt: „kunni kooliealiste laste terwishoiu ja kaswatuse alal, selle omawalitsuse kulul, kus ta elab.“ Aruandja lõpusõna ei tarwita. Et aruandja parandusega ei ühine, siis tuleb ta eraldi hääletamisele. Panen esiteks rkl. Johanson'i poolt tehtud paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Johanson'i parandus wastu wõetud. Panen hääletamisele § 44 ühes wastuwõetud muudatusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 44. ühes wastuwõetud parandusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** kannab ette, ja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 45.

§ 45. Väljaspool sünnitusmaja ja warjupaika wiibivad puudustkannatajad emad, kes oma kunni kuue kuu wanuseid lapsi rinnapiimaga toidawad, samuti ka üheksandat kuud raskejalgsed puudustkannatajad naisterahwad on õigusstatud selle walla-, alewi- wõi linnawalitsuse kulul, kes nende eest kohustatud hoolt kandma, kuid selle walla-, alewi- wõi linnawalitsuse käest, kus nemad elawad, arsti ettekirjutuse põhjal maksuta arstirohte ja sidumismaterjaale, samuti ka toiduaineid, nagu piima, suhkrut, jahu, tangu jne. hoolekandekogu poolt kindlaksmääratud arwul saama.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 46. Rinnalaste eest hoolekande otsarbel awatakse töö-hoolekandeministeeriumi poolt riigi kulul tarwidust mööda rinnalaste- ja emadekodud, kuhu maksuta paigutatakse leitud wõi mahajäetud rinnalapsed, samuti ka puudustkannatajad rinnalapsed, kas üksikult wõi ühes oma emadega, kui wiimane last oma rinnaga toidab.

Emad wõetakse wastu ja jääwad rinnalaste- ja emadekodudesse kunni lapse kuuekuuliseks saamiseni. Erijuhtumistel, kui lapse nõrga terwise wõi mõne muu põhjuse pärast lapse emapiimaga toitmise aega tarwis pikendada on, wõib puudustkannatajaid emasid ühes lastega rinnalaste- ja emadekodudesse wastu wõtta ka siis, kui laps üle kuue kuu wana.

Siin on redaktsiooniline parandus. Esimese lõike eelwiimases reas on „oma last“, peab aga olema ümberpöördukt „last oma“, missuguse parandusega ma paragrahwi ette kandsin.

Juhataja **J. Soots**: Panen § 46 ühes aruandja poolt tehtud redaktsioonilise parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 46 ühes aruandja poolt tehtud redaktsioonilise parandusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** kannab ette, ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 47—58.

§ 47. Rinnalaste- ja emadekodudesse wõib, kui selleks ruumi jätkub, wastu wõtta ka maksu eest rinnalapsi, kas ühes emaga wõi ilma emata, kui wiimasel ei ole wõimalik kas teenistusolude wõi mõnel muul põhjusel oma last väljaspool

kodu enese juures pidada. Maksu wõetakse kas täieliku ülalpidamise kulude suuruses wõi ainult osaliselt, lapse ema ja isa waranduslikku seisukorda ja sissetulekuid silmas pidades. Maksu suuruse igal üksikul juhtumisel määrab kindlaks rinnalaste- ja emadekodu hoolekogu töö-hoolekandeministeeriumi juhtnõõride järele.

§ 48. Rinnalaste- ja emadekodud töötawad töö-hoolekandeministeeriumi poolt maksmapandud põhikirja alusel.

§ 49. Rinnalaste- ja emadekodude heakäekäigu eest hoolitsemiseks, sisetise korra järele walwamiseks, märgatud puuduste kõrwaldamiseks ja igasuguste nendesse kodudesse puutuwate ettepanekute tegemiseks töö-hoolekandeministeeriumile asutatakse nende kodude juurde põhikirjade alusel hoolekogud, kuhu kutsutakse peale töö-hoolekandeministeeriumi esitaja, kodu juhataja ja kohaliku omawalitsuse arsti ka kohaliku omawalitsuse ja asjastuhtutatud seltskondlikkude organisatsioonide esitajad.

§ 50. Rinnalaste- ja emadekodudes asuwatele emadele korraldatakse kodu poolt maksuta juriidilist abiandmist isaldelt laste ülalpidamise kulude sissenõudmiseks. Juhtumisel, kui kohus isalt asjaajamise ja kohtukulud wälja mõistab, lähewad need summad kodu sissetulekuks.

§ 51. Rinnalaste- ja emadekodudesse, lastekodusse ja perekondadesse paigutamise teel hoolitsetakse kõigi laste eest, kes kaswatust ja ülalpidamist wajawad hoolekande korras, nagu täielikud ja pool-waesedlapsed, wanematekt ja eestkostjatelt ärawõetud, mahajäetud ja leitud lapsed jne.

Rinnalaste- ja emadekodudesse ei jää lapsed kauemaks kui kolmeaastaseks saamiseni. Lapsed, kes kolmeaastaseks saanud, kui neid wõimalik ei ole wanematele tagasi anda, paigutatakse lastekodudesse wõi antakse kaswatada perekondadesse.

§ 52. Lastekodudesse wõi perekondadesse kaswatada antud laste eest hoolekandmise kulud on selle linna wõi maakonna omawalitsuse kanda, kus lapse ema wõi, kui laps isa juures elas, siis wiimane, lapse hoolekande alla wõtmise ajal alaliselt elab. Wanemate surma korral kannab need kulud selle maakonna wõi linna omawalitsus, kus elas wiimati see wanematest, kelle juures laps oli.

Sõdurite ja riigiteenijate lapsed, kui nad hoolekande alla kuuluvad, samuti ka mahajäetud lapsed, kelle wanemad teadmata või kelle wanematel alalist elukohta ei ole või seda võimalik ei ole kindlaks teha, paigutatakse töö-hoolekandeministeeriumi poolt ülalpeetawatesse lastekodudesse. Samuti asutab töö-hoolekandeministeerium iseäralikud lastekodud nende laste jaoks, keda iseäranis halbade eluwiiside pärast või § 59 nimetatud haiguste pärast teistes lastekodudes ega perekondades pidada ei või.

Ettepanekuid laste paigutamise üle lastekodudesse ja perekondadesse kasvatamiseks teewad need walla-, maakonna-, alewi- ja linnawalitsused, kus laps wiibib. Rinnalaste- ja emadekodudes wiibijate üle teewad neid ettepanekuid nende kodude hoolekogud.

Wanemate elukoha muutmise korral jääb laps samasse lastekodusse või perekonda edasi, kuhu teda kord juba paigutatud.

§ 53. Lapsi võib kaswatada anda ainult usalduswäärilistesse, heas kuulsuses olewatesse perekondadesse, kus üle kolme alla wiieteistkümnne aasta wana lapse kodus ei ole, kes terwishoiu nõuetele wastawas korteris elawad ja kelle kindla ainelise seisukorra kohta kaswataandjal asutusel kindlad andmed ja tema kindel on, et lapsi armastus, hool ja hea eeskuju ümbritseb, ja et isikud, kes laste kaswatuse kohustust oma peale wõtnud, neid kohusetruult ülal peawad, walwawad ja kaswatawad.

§ 54. Lapsi ei või mingil tingimisel kaswatada anda perekonda, kes kõlwatumat elu elab või kus mõni perekonnaliigetest tiisikust, siifilist, pidalitõbe või mõnda muud parandamatut või raskesti parandatawat külgehakkawat haigust põeb või joomisele andunud on. Samuti ka perekondadesse, kus tasu eest võimalisi peetakse või kelle elukorterid awalikkude joogikohtadega ühendatud on.

§ 55. Ühte perekonda ei või rohkem kui kolm last ühel ajal kaswatada anda, kusjuures ainult üks laps alla ühe aasta wana võib olla, wälja arwatud juhtumised, kui lapsed õed-wennad on.

§ 56. Igal perekonnal või isikul, kes lapsi kaswatada wõtab, peab selleks kirjalik luba olema selle omawalitsuse asutuse hoolekandeametist, kus ta elab. Luba peab olema ka siis, kui laps ajutiselt kaswatada wõetakse.

Luba ei ole waja kooliskäijate kostilaste pidajatel, kui selle kooli juhataja, kus laps õpib, neid kohase leiab olewat; niisama ei ole luba waja laste sugulastel ja hõimlastel kolmanda põlweni, wälja arwatud juhtumised, kui nemad lapsi raha eest elukutseliselt kaswatada wõtawad.

§ 57. Lapse paigutamisel perekonda kasvatamiseks tuleb paigutamise kestwust silmas pidada ja lapsi võimalikult niisugustesse perekondadesse paigutada, kuhu nemad kunni kaheksateistkümnne-aastaseks saamiseni jääda wõiwad.

§ 58. Tiisikuse- ja siifilise haigete, samuti muud parandamata või raskesti parandatawaid külgehakkawaid haigusi põdejate laste perekonda kaswatadawõtmiseks võib luba ainult siis anda, kui ametlik arst selleks nõusolekut awaldanud, sealjuures ei või neid perekondadesse paigutada koos teiste lastega.

Aruandja **L. Jõhanson** (loeb):

§ 59. Kui laps perekonda kaswatada antakse, tehtakse igakord sellekohane kirjalik leping, kus kaswatuselewõtja õigused ja kohused täpselt üles tähendatakse.

Kaswatus ja ülespidamine perekondades ei tohi halwem olla kui lastekodudes.

M. Juhkam (töer.): Minule näib, et kaswatuselewõtja kohustusi ja õigusi täpselt üles tähendada ei saa. (Wahel hüüe: Mikspärast?) Arwan, et õigused ja kohustused tulewad üles tähendada, aga täpselt ei saa neid üles tähendada. Siis peaks lepingus näiteks üles tähendatud olema, mitu klaasi piima võib lapsele anda, või kas võib piima asemel anda kakaod jne. See sõna kasu ei too, waid ennem kahju. Sellepärast arwan, et sõna „täpne“ võib wälja jääda. (K. Päts, põl.: Missugune leping see on, kas notariaalne või kodune leping?)

O. Köster (as.): § 59-ga on kaks moodust kaswatajale ette nähtud, esmalt on temal leping sõlmitud, mille alusel laps tuleks kaswatada, ja teiseks on weel öeldud, et Kaswatus ja ülespidamine perekondades ei tohi halwem olla, kui lastekodudes. Kumma järele tuleks nüüd kaswatajal käia? Peetakse lapsi lastekodudes halwemini ülewal, kui lepingutegija perekonnas, kas on siis lepingu wahekorras olewal õigus lastekodu eeskuju järele käia? Meie wõime ka wastu-

pidise nähtuse wõtta. Üks alus peab olema — ja see on leping.

Juhataja **J. Soots**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Härra Juhkam'i poolt tehtud ettepanekuga wõin komisjoni nimel ühineda, kuna aga härra Köster'i ettepaneku wastu — wiimane löige wälja jätta — pean waidlema. sest see on üldine juhtnõör, mida tuleb lepingu sõlmimise juures tähele panna.

Juhataja **J. Soots**: Et aruandja härra Juhkam'i ettepanekuga on ühinenud, siis see ettepanek hääletamisele ei tule. Hääletamisele tuleb härra Köster'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, wastu 26 häält. (Hüüded: Sedelitega hääletada!) Ettepanek on tehtud sedelitega hääletada. Palun sedelid wälja jagada. (Jagatakse sedelid.) Palun, kes ettepaneku poolt on, kirjutada sedelile „poolt“, kes wastu on — „wastu.“ Kas tehakse ettepanekuid häältelugemise kohta? (Hüüded: Juhatus!) Härra Köster'i ettepaneku poolt on 35 häält, wastu 26, — seega on ettepanek wastu wõetud.

Panen § 59 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 59 wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 60. Perekonda kaswatadaantud last wõib selle asutuse otsusel, kes lapse kaswatada andnud, perekonnast ära wõtta; samuti § 56 põhjal wäljaantud luba tagasi wõtta wäljaandja, selle omawalitsuse hoolekandeamet, kus lubaomanik elab ja töö-hoolekandeministeerium põhjustel, mis käesolewa seaduse § 37 tähendatud. Peale selle wõib kaswatadaolewat last, niisama ka luba ära wõtta, kui:

1) tingimisi, millega luba wälja antud, wõi § 59 nimetatud lepingut ei täideta;

2) kui isikud, kes lapse kaswatada wõtnud, järewalwajail oma kohuseid täita ei lase wõi hoolekandeameti wõi järewalwajate seaduslikka korraldusi ei täida;

3) kui nemad lapse waimlise, kõlblise wõi kehalise kaswatuse eest tarwilikult ei hoolitse, teda kooli ei saada wõi seal ei lase käia, wõi temale töö wõi ameti kätteõpetamise eest hoolt ei kanna.

M. Juhkam (töer.): Omawalitsuse komisjoni nimel teen ettepaneku kolmandas reas sõnade asemel: „omawalitsuse hoolekandeamet“ lugeda „linna-, walla- wõi alewiwalitsus“ ja punkt 2 teises reas lugeda „hoolekandeameti“ asemel „hoolekandeaasutuse“.

Juhataja **J. Soots**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Mina ei ühine selle ettepanekuga.

Juhataja **J. Soots**: Panen hääletamisele rkl. Juhkam'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Panen § 60 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 60 wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** kannabetteja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 61.

§ 61. Kui lapse waimlist, kõlblist wõi kehalist edenemist hädaoht ähwardab, mille tagajärgi parandada ei saa wõi see raskendatud on, wõiwad last perekonnast wiibimata ära wõtta järewalwet teostajad isikud, sellest otsekohe teatades eelmises paragrahwis nimetatud asutusele, kes küsimuse lõpulikult otsustab.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 62. Isik, wõi perekond, kes lapse kaswatada wõtnud, peab teatana lapse lahkumisest perekonnast, samuti ka tema surmast hiljemalt kolme päewa jooksul, oma elukoha wõi korteri muutmisest maal ühe nädala ja linnas kolme päewa jooksul selle omawalitsuse asutuse hoolekandeametile, kus see isik wõi perekond elab.

M. Juhkam (töer.): Omawalitsuse komisjoni nimel teen ettepaneku sõnade: „omawalitsuse asutuse hoolekandeametile“ asemel lugeda: „linna-, walla- wõi alewiwalitsusele“.

Juhataja **J. Soots**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Ettepanekuga ei ühine.

Juhataja **J. Soots**: Panen rkl. Juhkam'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa ena-

musega on ettepanek vastu võetud.

Panen § 62 ühes täiendusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 62 vastu võetud.

Aruandja **L. Johanson** kannabette ja nähtawa enamusega võetakse vastu § 63.

§ 63. Perekondadesse kasvatada antud lapsed varustatakse nende eest hoolitsewate asutuste kulul tarwilikul määral riiete, pesu, jalanõude ja õppeabinõudega, kuj see kokkuleppel ei sünni kasvatada võtnud perekonna poolt.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 64. Maakonna ja linna omawalitsused on kohustatud tarwilikul määral lastekodusid awama nende laste kasvatamiseks, kes hoolekande alla kuuluvad, kuid keda korda ei ole läinud perekondadesse anda.

M. Juhkam (töer.): Ei ole selge, kui suured kohustused § 64 omawalitsustele peale paneb ja kas omawalitsuste sissetulekud ligikaudugi võimaldavad täita neid kohuseid, mis § 64 järele omawalitsuste peale pannakse. Paragrahw ei ole sugugi selge ega lõpulikult välja töötatud. Näiteks räägitakse siin, et omawalitsused kohustatud on lastekodusid awama. Küsimus seisab selles, kas omawalitsused kohustatud on lastekodusid ka ülewal pidama või mitte. Lastekodu awada on palju kergem kui ülewal pidada. (Wahelhüüe B. Oja, töer. poolt.) Härra Oja küsimas ei ole sugugi selge. Jutt võib ka sellest olla, et lastekodusid peab walitsus ülewal pidama. Sellepärast oleks hea, kui omawalitsuse komisjonis paragrahw selgitataks. Kõigil neil põhjustel teen ettepaneku § 64 omawalitsuse komisjoni anda.

Töö - hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelnõus, mille Wabariigi Walitsus Riigikogule esitas, sarnast paragrahw ei olnud. Walitsus on arwamisel, et seda paragrahw ei tuleks seaduseelnõusse wõtta. Paragrahw ei ole küllalt selge ja sunnib omawalitsusi awama asutusi, mille kohta öelda ei julge, kas omawalitsused seda wiie aasta jooksul, — missugune aeg seaduse elluwimiseks on ette nähtud, — täita suudaksid. Tahan

ainult öelda, et Wabariigi Walitsuse seisukord käesolewa paragrahwi kohta eitaw on.

Juhataja **J. Soots**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui tahetakse hoolekandeseadust teostada, siis peab tarwilikul määral wastawaid asutusi olema. Üks osa nendest asutustest on just lastekodud. Lastekodud on tähtsamad asutused, mida tuleb käesolewa seaduse põhjal ellu kutsuda. Kui ei panda kohustusi lastekodude ellukutsumiseks ühe või teise asutuse peale, käesolewal juhtumisel linna ja maakonna omawalitsuste peale, siis võetakse seega tagatis ära selleks, et seadust korralikult täidetakse. Seaduse lõpul on ette nähtud, misuguse aja jooksul tulewad lastekodud ellu kutsuda, ja kui ei ole paragrahw, mis ära määrab, kes neid lastekodusid ellu peab kutsuma, siis on võimatu seadust teostada. Seda on waja ära määrata ja selles mõttes on § 64 sisse võetud. Palun neid Riigikogu liikmeid, kes hoolekandeseaduse vastu mitte waenulikud ei ole, waid tema elluwimist tahaksid näha, mitte selle paragrahwi vastu hääletada.

Juhataja **J. Soots**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Tamm'el.

K. Tamm (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei saa aru, mikspärast walitsus oma projektis ühe paragrahwi maha salgab. Walitsuse poolt esitatud seaduseprojektis on käesolew paragrahw olemas ainult teise numbri all. Walitsuse projekti § 65-das loeme: Maakonna ja linna omawalitsused on kohustatud tarwilikul määral lastekodusid awama nende laste kasvatamiseks, kes hoolekande alla kuuluvad, kuid keda korda ei ole läinud perekondadesse kasvatada anda. Selles paragrahwis on just sama põhimõte, mis käesolewa seaduse § 64-das. Seda tahtsin ma konstateerida.

Juhataja **J. Soots**: Panen rkl. Juhkam'i ettepaneku — § 64 anda omawalitsuse komisjoni — hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on antud 35 häält, vastu 18 häält, seega on ettepanek vastu võetud ja § 64 omawalitsuse komisjoni antud.

Aruandja L. Johanson (loeb):
 § 65. Lastekodudel on oma põhikirjad, mis töö-hoolekandeministeeriumi poolt väljatöötatud normaal põhikirja alusel kokku seatud ja nimetatud ministeeriumi poolt kinnitatud. Kõrwalkaldumised normaalpõhikirjast on lubatud ainult töö-hoolekandeministeeriumi nõusolekul.

M. Juhkam (töer.): Ei ole selge, milleks töö-hoolekandeministeerium igal tingimisel põhikirjad kinnitama peab ja milleks seegi vähene õigus omawalitsustelt on ära võetud. Huwitaw on ka see, et selle paragrahwi täpse mõiste järel ei wõi omawalitsuste poolt väljatöötatud põhikirjad sisaldada isegi paremusi normaalpõhikirjast. Neil põhjustel leiab omawalitsuse komisjon, et paragrahw tuleks sinna anda kaalumiseks.

Juhataja J. Soots: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Kui härra Juhkam siin ettepaneku tegi, siis üks Riigikogu liige, kes selle seaduse wastu on kõnelenud, hõikas kohapealt wahela, et „tähtsuseta asi.“ Kuid nii tähtsuseta see paragrahw mitte ei ole. Põhikirja kinnitamine on jäetud töö-hoolekandeministeeriumi kätte sellepärast, et üleriiklikult oleks võimalik korraldada otstarbekohaselt lastekodude korraldust. Kui seda jätta üksikute omawalitsuste kätte, siis wõib väga mitmekesiseks muutuda lastekodude kodune kord ja wõib niisuguseks kujuneda, et see sugugi ei wasta nendele nõuetele, mida lastekodude kohta tuleks üles seada. Kui härra Juhkam arwab, et see seadus takistab isegi põhikirjades paremusi sisaldamast, siis ei ole see õige. Kõrwalekaldumised normaalpõhikirjast on lubatud töö-hoolekandeministeeriumi nõusolekul. Põhikirjade kinnitamine on jäetud töö-hoolekandeministeeriumi kätte sellepärast, et töö-hoolekandeministeerium on kõige kõrgem järelwalweorgan sellel alal, temal on wastawad ametnikud tarwiliku ettewalmistusega, kes wõiwad neid nõudmisi, mis lastekodude kohta üles seatakse, läbi kaaluda. Töö-hoolekandeministeeriumi juures on ka terwishoiupcawalitsus, kes selle küsimusega tegemist teeb. Kõik see on pandiks, et just töö-hoolekandeministeerium see õige koht on, kus need põhikirjad tuleksid kinnitada. Waidlen härra Juhkam'i ettepaneku wastu.

Juhataja J. Soots: Rkl. Juhkam'i poolt on ettepanek tehtud § 65 anda omawalitsuse komisjoni. (Hääletatakse.) Mulle näib, et vähemus on wastu. (Hüüded: Ära lugeda! Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 34 häält, wastu — 26, ettepanek on wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson kannabette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 66.

§ 66. Lastekodu heakäekäigu eest hoolitsemiseks, nende sisemise korra järele walwamiseks, puuduste kõrvaldamiseks ja igasuguste ettepanekute tegemiseks asutatakse tema juurde põhikirja alusel hoolekogu.

Aruandja L. Johanson (loeb):

§ 67. Lastekodude juhatajateks ja kaswatajateks wõiwad ainult kaswatuswõi arstiteadusliku haridusega isikud olla. Kui wastawa haridusega isikuid saadawal ei ole ja ilma nõuetawa haridusega isikul kindlate teadete järele laialdased kogemused lastekaswatamises, wõib töö-hoolekandeministeeriumi nõusolekul ka ilma kaswatuswõi arstiteadusliku haridusega isikuid lastekodude kaswatajateks wõtta.

M. Juhkam (töer.): Näib, et see paragrahw üles seab lastekodude kohta liig suured nõudmised, mida teostada igal ajal kerge ei ole. Wõiks aru saada ja wõiks leppida, et lastekodude juhatajad peaksid olema kaswatuswõi arstiteadusliku haridusega isikud, aga et igal tingimisel seda olema peaksid ka kaswatajad, see on liig suur nõue, mida meie oludes lähematel aastatel teostada wäga raske. Neil põhjustel teen ettepaneku anda käesolew paragrahw omawalitsuse komisjoni.

Juhataja J. Soots: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Kui eelmiste paragrahwide juures wõis veel põhjendatuks lugeda, et neid paragrahwe peaks kaaluma omawalitsuse komisjon, siis selle paragrahwi juures waewalt küll. Kui ei taheta erapoolikult küsimust waadata, wõiks waewalt juttu olla omawalitsuse komisjoni andmisest. Omawalitsuse komisjon ei tee tegemist kaswatussega lastekodudes, waid see on rohkem hariduskomisjoni küsimus. Ku

Teie arwate, et seda paragrahwi tuleb kaaluda, siis oleksite Teie pidanud ettepaneku tegema, seda hariduskomisjoni anda, aga mitte omawalitsuse komisjoni.

Mis puutub lastekodudesse, nimelt, et lastekodudes ei ole tarwis nõuda wastawat ettevalmistust lastekaswatajatele, sest et seda ei ole wõimalik teostada, siis pean tähendama, et meil on seda juba osalt teostatud ja töö-hoolekandeministerium, kelle hoole all on järelwalwe lastekodude üle, on nõudmise üles seadnud, et kaswatajatel lastekodudes peab olema wastaw ettevalmistus. Meil on praegu lastekodudes arste ja pedagoogilise ettevalmistusega õppejõudusid, isikuid, kes lastekaswatajateks on. Lastekodude peale kulutab riik, ühiskond, rahwas palju raha selleks, et lastekodud tagajärgi annaksid. Lastekodud wõiwad tagajärgi anda ainult siis, kui kaswatus on antud wastawatesse kätte. Siin peame nüüd lastekaswatus lastekodudes andma wastawatesse kätte. Wõhikute kätte lastekaswatust anda ei tohi, juba selle tunnustamine on lubamatu. Sellest paragrahwist on ka huwitatud Eesti arstid ja ka nemad asuwad sellel seisukohal, et lastekaswatus peab olema wastawates kättes ja lastekodudes peawad olema juhatajateks ka arstiteadusliku ettevalmistusega isikud.

Mis aga iseäralik on, on see, et terve rida ettepanekuid on tehtud, kuid siiski härra walitsuse esitaja ei mõtle, ega pea tarwilikuks nende paragrahwide kohta, mis sisaldawad walitsuse ettepanekuid, sõna wõtta. Ükskord wõeti sõna, kuid oldi selle paragrahwi wastu, mida walitsuse ise esitanud.

See ei ole ka loomulik, kui lastekodudes hakatakse lapsi kaswatama riigi, omawalitsuste ja kogukonna kulul inimeste poolt, kelle kätte lastekaswatust anda ei wõi. (K. Einbund, põl.: Aga arstid maksawad palju!) Sellepärast waidlen komisjoni andmise wastu.

Juhataja **J. Soots**: Häälendamise motiivide kohta on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Meie ei saa kuidagi hääletada selle paragrahwi omawalitsuse komisjoni andmise poolt, sest omawalitsuse komisjon pole kaswatus-teadlikkudes küsimustes kompetent. (K. Einbund, põl.: Need on omawa-

litsuste kodud, kes raha maksa wad?) Kui rahast tahetakse rääkida, siis antagu see paragrahw rahaasjanduse komisjoni. On weel teine põhjus, mikspärast ei ole põhjust selle ettepaneku poolt hääletada, nimelt räägitakse § 67-das, et soowitaw on wastawa kaswatus wõi arstiteadusliku haridusega isikuid kaswatajateks wõtta, selle paragrahwi lõpuosa aga ütleb otsekohe, et kui wastawa haridusega isikuid saada wal ei ole, siis wõib töö-hoolekandeministri nõusolekul ka ilma kaswatus-teadusliku haridusega isikuid lastekodude juhatajateks ja kaswatajateks wõtta. Katki ei ole siin midagi. Mis meie oludes wõimalik teha, seda tehakse; mida omawalitsuse komisjon siin targemat wälja mõtleb — mitte midagi. (K. Einbund, põl.: See on kõik omawalitsuse asi.)

Juhataja **J. Soots**: Ettepanek on tehtud § 67 anda omawalitsuse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. (Hüüded: Ära luge da. Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 31 häält, wastu — 26, seega wastu wõetud.

Faktiliseks märkuseks on sõna töö-hoolekandeministril.

Töö - hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Austatud Riigikogu liikmed! § 64 juures sõna wõttes olen ma tõesti eksinud. Pean ütleva, et rkl. Tamm'el oli õigus. Minu eksitus tuli sellest, et mina töökaitse komisjonist tulnud eelnõus ja walitsuse poolt esitatud eelnõus märkusi tehes olin teatawate paragrahwide juures sõna „lastekodude“ asemel kirjutanud „suwekoloniid“ ja et suwekoloniide asutamine omawalitsustele sunduslik peaks olema, selle wastu oli Wabariigi Walitsus.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 68. Lastekodudes saawad lapsed täieliku ülalpidamise, riided ja jalanõud. Lastepäewase toidu, riiete ja jalanõude alammäära iga aasta peale määrab kindlaks hoolekandenõukogu.

K. Tamm (põl.): Nagu praegu kuuleme, kõlab wiimane lõige selles paragrahwis järgmiselt: lastepäewase toidu, riiete ja jalanõude alammäära iga aasta peale määrab hoolekande nõukogu. Tähendab ministeriumi juures asuw asu-

tus. Kui selle korra maksma paneksime, siis ei wastaks meie omawalitsused enam omawalitsuse mõistele. Sel alal on näiteks Norras, mis oma suuruse poolest meile wastab, abiandmise moodus ja suurus täiesti jäetud omawalitsuste eneste ära määrata. Kui meil keskkohast hakatakse kindlaks tegema kõiki abiandmise määrasid, siis ei oleks see sugugi wastaw neile põhimõtetele, millele on rajatud meie omawalitsus. Sellepärast teen ettepaneku § 68-da viimane lause wälja jätta.

Juhataja J. Soots: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Kui see küsimus lahtiseks jätta, missugune peab olema lastekodudes üksikutes maakondades toidunorm, missugune peab riitenorm olema, siis kujunewad olud jällegi üle riigi wäga mitmesugusteks. Üks maakond annab lastele tarwilikul määral toitu, teises maakonnas ei anta seda mitte. Hoolekande nõukogu on selleks ette nähtud, et tema wastawad normid wälja töötaks terve riigi kohta, sarnased normid, millest allapoole minna ei wõiks. Ja on küll tarwilik, et just ka laste toidu ja riietamise asjus niisugused minimaal nõudmised üleriiklikult wälja töötataks ja töö-hoolekandeministeeriumi poolt wälja kuulutataks.

Juhataja J. Soots: Rkl. härra Tamm'e poolt on ettepanek tehtud wälja jätta selle paragrahwi viimane lause, mis järgmiselt kõlab: „Laste päewase toidu, riiete ja jalanõude alammäära iga aasta peale määrab kindlaks hoolekandenõukogu.“ Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on poolt. (Aruandja L. Johanson: Palun ära lugeda!) (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 33, wastu 22 häält, seega on ettepanek wastu wõetud.

Panen nüüd § 68 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 68 wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb):
§ 69. Lastekodude kaswandikkudele antakse täielik algkooli haridus, missugusel otstarbel lastekodudes koolisid wõib awada. Peale selle õpetatakse nendele täielikult kätte mingisugune tööala wõi elukutse, kas sel teel, et lastekodudes tar-

wilikul määral töökodasid awatakse wõi paigutatakse lapsed usalduswäärilistesse töökodadesse ja meistrite juurde õppima. Aia- ja põllutöö õpetamiseks warustatakse lastekodud tarwilikul määral maaga. Anderikkamatele lastele wõib ka kesk- ja kõrgemat haridust wõimaldada hoolekogu ettepanekul lastekodu kuluks.

M. Juhkam (tõer): Selle paragrahwi kahe wiimase lõpurea järgi wõiwad lastekodude juhatused hoolekande kogude ettepanekul saata kas wõi kõik õpilased ülikooli. (Wahelhüüe: Kas sellest kahju on?) Ei, kahju ei ole sellest sugugi, see oleks isegi soowitaw, aga küsimus seisab selles, kas omawalitsuste kassad seda koormat igal juhtumisel wälja kannatawad. Selle paragrahwi otsekoheste mõtte järgi ei ole omawalitsustel midagi selle kohta öelda. (J. Wain, sd.: Nii palju kui neil raha on!) Ei ole nii. Kui Teie wõtate seaduse üldiselt, siis ei ole selle järgi omawalitsustel eelarwe korras õieti mitte midagi öelda. Igatahes on paragrahw oma ulatuse poolest sarnane, et wiimast kahte rida raske tahab olla wastu wõtta. Wõiks ju olla, et need read maha kustutada, aga teisest küljest ei saa wastu waielda sellele, et sarnane wadjadus on, ja et omawalitsused seda teostada wõiwad, nii palju, kui nad seda suudawad. Teen ettepaneku anda § 69. omawalitsuse komisjoni.

Juhataja J. Soots: Sõna on rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Mina ei wõta sõna selleks, et waielda härra Juhkam'i ettepaneku wastu selle otstarbega, et see tagasi lükataks. Mulle näib, et on enam kui kindel, et see ettepanek wastu wõetakse, seda wõin ma juba sellest otsusest järeldada, mis tehti § 68. kohta, kus wälja jäeti, et laste päewane toidunorm ja riietehulk, mis lapsed aasta jooksul peawad saama, tuleks ära määrata. Kui juba § 68. kohta nii otsustati, siis arwan ma, et weel vähem lootust on siia seadusesse käesolewa paragrahwi sissejätmiseks, mille järele anderikkamatele lastele wõib ka kõrgemat haridust anda, kui algkooli oma.

Kui ma sõna wõtsin, siis ainult selle äramärkimiseks, et siin on wastolud tekkinud. Walitsus on eelnõu wälja töötanud, läbi kaalunud ja Riigikogule esita-

nud. Walitsus peab selle otstarbekohaseks, peab wajalikuks, aga walitsusel on siiski seljatagune olemas, kust siis nagu agendid tulewad, ja katsuwad seda, mis walitsus ülearu lubab, maha tõmmata. Kui walitsus oleks selle seaduse esitanud niisugusel kujul, nagu see Riigikogust arwatawasti wälja tuleb, siis oleksid juba I lugemisel wõinud öelda need, kes selle eelnõu otstarbekohasust silmas peawad, et see eelnõu on halb. Aga nüüd on walitsus esitanud eelnõu, mis kõigeparemate muustrite järgi on kokku seatud, Saksa, Rootsi, ja jumal teab missuguste maade eeskujul, ja kõigest sellest käib läbi ilus kristlik inimesearmastuse waim. Aga kui walitsuse eelnõu on juba siin, siis tuleb siit ja tuleb sealt ettepanek tõmmata siit see lause ja sealt teine lause maha. Ja mis siis sellest eelnõust järele jääb? Järele jääwad ainult waremed sellest seadusest. Ja kes on siis selle juures nii üksmeelselt töötanud? Mina ütlen, meie walitsuse esimene seljatugi, ja see seljatugi, kes peaks kõige rohkem sellest huwitatud olema, et meie lapsed kaswatataks nii, nagu see tarwilik on. Kristlik rahwaerakond aga terwes oma ulatuses hääletab niisuguse ettepaneku wastu, mida tema walitsus on otstarbekohaseks tunnistanud, ja mida kristlikust seisukohast peaks wastuwõetawaks tunnustatama. Millest see tunnistab? See tunnistab, lubage mul otsekohele öelda, kahekeelsust. Niiwiisi talitada ei tohi. Kui teie leiате, et see eelnõu kaugele on läinud, siis oleksite pidanud teie oma walitsusele niisuguse märkuse tegema. Praegu ei ole ka mitte hilja, öelge walitsusele, see wõtab oma eelnõu tagasi, aga ärge hakake seda eelnõu niiwiisi kärpima, et temast mitte midagi järele ei jää. Mida teie tahate praegu? Seaduses on öeldud, et arderikkamatele lastele wõib ka kesk- ja kõrgemat haridust wõimaldada hoolekogu ettepanekul lastekodu kulul. Oletame, et ka lastekodudes on wanemateta lapsi, arderikkaid inimesi, meie teame ju, et palju arderikkaid inimesi jääwad ilma kõrgema haridusest sellepärast, et nende eluolud on wäga wiletsad olnud, neist oleks tulnud, kui neile oleks tarwilik haridus antud, seltskonnale tööjõud, mida seltskond oleks hinnanud. Ja meie teame, et palju arderikkaid inimesi on räbalatesse surnud, nagu Juhan Liw oma kirjatöös ütleb, ja teame, et wäga palju inimesi on kõrgemat haridust saanud, kes sellest

oleksid wõinud ilma jääda. Kuid nende wanemate jõukus on neile seda siiski wõimaldanud. Nüüd tahetakse siin seda põhimõtet maksma panna, et need lapsed, kes on lastekodudesse paigutatud, ei tohi tõusta mitte kõrgemale algharidusest. (K. P ä t s, põl.: Seda ei ole keegi öelnud.) Seda on härra Juhkam oma ettepanekut põhjendades öelnud. See on põhjus, miks teie tahate seda paragrahwi komisjonile anda, teie tahate selle maha kusiutada. Seda wõidakse teha, selleks on teil käsi, ja selleks on teil terve kristlik partei seal olemas.

Juhataja **J. Soots**: Rkl. Köster'i poolt on kirjalikult esitatud ettepanek § 69. eelwiimases lauses sõna „maaga“ asemele wõtta „aiamaaga“.

W. Linnamägi (krst.): Wäga lupeetud härra aruandja... (Aruandja L. Johanson: Ma kõnelesin kui Riigikogu liige!) ...pidas tarwilikuks õige terawate sõnadega nüüd jälle mingisugusel wiirastusel... (Aruandja L. Johanson: Mina ei usu, nagu Teie, ei põrgut ega taewast!) ...meid — kristlasi puudutada, kuna meie mingisuguseid põhjusi selleks pole andnud. Täna ei ole meie seast mitte ükski weel sõna wõtnud ei selle seaduse poolt ega wastu, Mina olen selle seaduse käesolewat paragrahwi esimesel lugemisel küll puudutanud ja ma leian, et lõpuosa siin üleliigne on, — kõrgemat haridust anda lastekodu kulul, lastekodu kaswandikule, kes seal edasi elab kunni 27—28 aastani. (L. Johanson, sd.: Kelle kulult siis peaks saama?) Et kolmeaastased lapsed ja kaheksateist-kahekümnewie aastased üliõpilased kõik ühe katuse all, ühes lastekodus kaswatatakse, ei ole otstarbekohane. Kui ma selle wastu olen, siis ei ole siin midagi ühist kristlikkusega. (Aruandja L. Johanson: Ma ei olegi öelnud kristlane, ma ütlesin kristlik rahwaerakond, ja need on kaks hoopis iseasja!)

H. Bauer (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma ei tahtnud mitte sõna wõtta, aga just härra aruandja oma mitteõigete ettekujutustega sundis mind selleks, (Aruandja L. Johanson: Wiirastustega!) Jah wiirastustega: nagu oleks kristlik rahwaerakond a priori otsustanud selles küsimuses wastu hääle-

tada. Ma tahaksin aga ainult ühte fakti selgitada ja just sellepärast, et aruandja mind selleks välja kutsus. Käisin tänawu suwël kolmes riigis hoolekande asutusi vaatamas ja käisin maades, mis jõukamad ja wanemad kui meie noor riik, kümnekond kaswatusmaja läbi, milles kokku ligi paartuhat last kaswatust saawad. Nende kahetuhande lapse hulgast käis ainult üks laps Tsheho-Slowaakias realgümnaasiumis ja kaks Wiinis kaubanduslikkudel kursustel. Kõik teised, umbes 2000 kaswandiku ümber, said põhikirja põhjal ainult alghariduse. Ja kui teatawad kõrgeandelised isikud nende hulgas juhtusid olema, siis wõimaldati neile teisel teel kõrgemat haridust saada, kas keskkooli wõi ülikooli stipendiumidega, aga mitte lastekodu kulul. See on igatahes natuke imelik praeguses seaduseelnõus, et ülikoolis käija umbes 25-aastane inimene samal ajal lastekodu kaswandikuks edasi wõiks jääda.

A. Jõeäär (sd.): Lugupeetud rahwasaadikud! Niipalju kui mina härra Juhkam'i põhjendustest aru sain, mida tema siin selleks ette tõi, et käesolew paragrahw tuleb läbiwaatamiseks anda omawalitsuse komisjoni, näib mulle — kahjuks praegu ei ole mul stenogrammi käes — et tema põhjendas oma ettepanekut umbes sellega, et omawalitsustele paneb see paragrahw liiga suured kohustused peale sellega, kui need peaksid omal kulul — lastekodu kulul — anderikkamatele lastele kesk- wõi kõrgema hariduse wõimaldama ja et seda küsimust peaks omawalitsuse komisjon kaaluma. Kui aga mitte see ainus põhjus ei olnud, siis ma loodan, et härra Juhkam wast ehk seletab, missugused need teised põhjused weel on, et seda paragrahwi omawalitsuse komisjoni läbiwaatamiseks anda. Mina ei näe siin teisi põhjusi, kui ainult see paragrahwi lõpulause. Kuid ma juhin härrade rahwasaadikute tähelpanu selle peale, et seaduses ei ole kesk- ja kõrgema hariduse wõimaldamine mitte kohustawaks tehtud, waid on mõeldud, et wõib hoolekogu ettepanekul anderikkamatele lastele kõrgemat haridust wõimaldada, aga et ükski asutus sunnitud oleks seda tegema, seda seadus ei nõua, olgugi et wäga tarwilik oleks, — kui see nõudmine kategoorilisemal kujul oleks wäljendatud, sest iga anne, mis läheb kaduma ühiskonnale, on tingimata

palju rohkem wäärt, kui see wäikene kulu, mis ande wäljaarendamiseks waja läheb. Meie teame, et rikkamal klassil on wõimalik oma lapsi lasta kõrgema hariduse osaliseks saada, kusjuures sagedasti wäga küsitawaks jääb, kas need kulud, mis selleks ära tarwitatud, ühiskonnale üldse pärast kasulikult awalduda wõiwad. On märgata, et sagedasti need üksikud, kes omal jõul ja oma energia tõttu suudawad edasi jõuda, ja endale haridust muretseda, et need seltskonnale palju rohkem annawad, kui need, kes lähedates oludes ja wanemate kulul üles kaswatatud. (K. Päts, põl.: Noh igakord pole see õige!) Aga siiski enamatel juhtumistel. Kui aga nüüd siin neil üksikutel kehwapel anderikastel lastel wõimalus ära wõetakse oma andeid täielikult välja arendada, siis saab sellest kahju kõigerohkem ühiskond. Meie ei tea, missugune geenius igast üksikust andest oleks wõinud välja areneda, missuguse leidusega anderikas isik ühiskonda oleks wõinud rikastada, kui temale edasiarendamist oleks wõimaldatud. Kui tema juba teatud anderikkust on awaldanud, siis ei ole karta, et need kulud, mis tema peale välja antakse, maha wisatakse.

Õeldakse: mispärast peawad sarnased kulud hoolekandesummadest tulema, aga mitte haridusministeeriumi eelarwest stipendiumide jne. näol. Mina arwan, et see on täiesti ükskõik, missuguse ministeeriumi kaudu summad selleks tulewad, kas töö-hoolekandeministeeriumi wõi haridusministeeriumi eelarwe järele. Minu arwates wõiks isegi neid kahte ministeeriumi ühendada ühiseks kultuur- ja sotsiaalministeeriumiks ja siis on täiesti ükskõik, missuguse eelarwe järele need summad antakse. Mina arwan, et põhimõttelikult keegi selle seisukoha vastu waielda ei saa. (K. Einbund, põl.: Missuguse seisukoha?) Selle seisukoha vastu, et anderikastele lastele wõimaldataks kesk- ja kõrgema hariduse saamine. (K. Päts, põl.: Peab kõik paragrahwi üles panema, mis tegema peab?) Teatud juhtnöörid on üles seatud ja mina arwan, et ka härra Päts selle vastu ei ole, kui anderikastele lastele kõrgem haridus antakse, siis kui selleks wõimalused leiduwad. Minu arwates ei ole mingit põhjust seda paragrahwi komisjoni anda, waid selle paragrahwi wõib täiesti niisu-

gusel kujul wastu wõtta, nagu siin esitatud.

M. Juhkam (töer.): Minule näib, et meie käesolewat seadust üldse iseäralikus, wõib öelda närwilises õhkkonnas arutame. Tuletan meelde kahte eelmist koosolekut, kus kirglisi waidlusi peeti küsimuse üle, kas üht wõi teist paragrahwi omawalitsuse komisjoni anda wõi mitte. Tõendati, et kui need paragrahwid omawalitsuse komisjoni antakse, siis sellega seaduseelnõu maha maetud oleks. Seda on siin korratud mitmedkümmed korrad. Nüüd on aga möödunud paar päewa ja omawalitsuse komisjon on kõik paragrahwid Riigikogu juhatusetele tagasi saatnud. (O. Gustawson, is.: Mis teie olete seal teinud?) Omawalitsuse komisjonis on peale minu terwerida teisi liikmeid ja ei puudu ka iseseiswad sotsialistid. Mis omawalitsuse komisjonis tehtud on, selle üle wõtab Riigikogu seisukoha hiljem, praegu selle juures peatada on warajane. Ka täna satust lugupeetud aruandja täitsa asjata hoogu ja täitsa asjata palus keskrühmadele kaela tuld ja törwa. Ei ole mina poole sõnagagi öelnud, et anderikkamatele lastele ei peaks antama kesk- ja kõrgemat haridust, waid küsimuse otsustamise õigus ei pea olema lastekodude juhatusel. Selles küsimuses peawad kaasa rääkida wõima ka omawalitsused. (J. Temant, põl.: Täitsa õige!) Sellest oli jutt ja ei millestki muust.

Juhataja J. Soots: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Nagu selgub on ikkagi põhjuseks, mikspärast see paragrahw komisjoni peab minema, paragrahwi wiimane lause, mis kõneleb sellest, et anderikkamatele lastele wõib ka kesk- ja kõrgema hariduse wõimaldada. See on lastekodude kulul ette nähtud sellepärast, et neil lastel ei ole teisi allikaid. (J. Temant, põl.: Jutt on sellest, kes otsustab?) Siin on küsitud, et kas sarnasel korral, kui laps awaldab muusikalisi andeid, temale ka selles õppimine wõimaldatakse. See on ju täiesti loomulik, et need lapsed, kes ühel wõi teisel alal eralduwad, saaksid ka wastawa hariduse osaliseks, sest ilma waneimateta wõiwad jääda ju ka wäga anderikkad ja hea päriwusega lapsed. Nii et põhjusi ei oleks nende arenemisele piiri

ette tõmmata, olgugi, et härra Bauer wastuwäiteks ette tõi, et ta mitmes wäljamaa riigis on käinud ja ainult kaks juhtumist on leidnud, kus lastewarjupaigas on keskkooli õpilasi. Nii wäga kui meile ka teiste wälisriikide eeskujul soowitatakse, ei tohi see mitte mõõduandew olla käesolewa küsimuse otsustamisel. Seda küsimust ei saa mitte wäljamaa eeskujul otsustada, waid tuleb sisuliselt ja põhimõtteliselt wõtta. Ma usun, et kui härra Bauer sellele küsimusele läheneb põhimõtteliselt seisukohalt, siis ta ülearuseks peab selle wiimase lause wastu sarnaste näidete toomist mujalt. (K. Ipsberg, põl. See on kasulik näide.) Muidugi, kui härra Ipsberg ütleb, et see kasulik on, siis on ta ka kasulik selleks, et seda paragrahwi tagasi lükata.

Juhataja J. Soots: Rkl. Juhkam'i poolt tehtud ettepanek: Anda § 69 läbiwaatamiseks omawalitsuse komisjoni. Selleks juhtumiseks, kui härra Juhkam'i ettepanek läbi ei lähe on rkl. härra Köster'i poolt ettepanek: § 69-das eelwiimases lauses sõna „maaga“ asemel wõtta „aiamaaga“.

Panen hääletamisele rkl. Juhkam'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Mulle näib, et wäheumus on wastu.

(Aruandja **L. Johanson:** Palun hääled ära lugeda.)

Aruandja soowib häälte äralugemist, panen ettepaneku weel kord hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 31 häält, wastu — 22, seega on ettepanek wastu wõetud ja härra Köster'i ettepanek langeb iseenesest ära.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 70. Lapsed jääwad perekondadesse ja lastekodudesse kasvatamiseks kuni kahëksateistkümnenda eluaasta lõpuni. last ei tohi perekonnast kasvatamiselt ära wõtta ega lastekodust wälja lasta enne, kui tema täieliku alghariduse on saanud, temale mingisugune elukutse wõi tööala kätte on õpetatud ja temale kindel ja kestew teenistus on leitud. Lastekodust wäljalastud lapsed jääwad kuni täisealiseks saamiseni lastekodu hoolekogu hoole alla, wiimane peab lastele abiks ja nõuandjaks olema, teenistuse puudusel nendele teenistuskohiti otsima ja selle puudumisel ainelist toetust wõimaldama. Perekondadesse kaswatada antud laste eest hoolitsewad samal teel nende nõuandjad. Lap-

sed, kellele otsustatud kõrgemat kui algkooli haridust võimaldada, wõiwad lastekodudesse ja perekondadesse kaswatomiseks jääda kunni hariduse lõpetamiseni.

K. Tamm (põl.): See seadus on üldse natuke iseäralik. Alguses on kohe paragrahw, kus öeldakse, et kodanikud loetakse lasteks, kunni 20-ne aastaseks saamiseni, see tähendab, kunni selle päewani, millal nad kõlbawad rahwasaadikutena Riigikogu udest sisse tulema. Samal wildakul alusel asub ka § 70. Seda arwesse wõttes tuleks minu arwates mõned parandus-ettepanekud teha. Siin on näiteks öeldud, et niinimetatud 18 aastast last wõib perekonnast ära wõtta ainult siis, kui temale kindel ja kestew teenistus on leitud. See on aga wäga waieldaw mõiste, millal teenistus tuleb kindlaks ja kestwaks lugeda.

Kui niinimetatud hoolealune laps saab pärast 20-aastaseks saamist Riigikogu liikmeks, ministriks wõi riigiametnikuks, siis on raske öelda, kas tema teenistust saab kindlaks ja kestwaks lugeda, sest wiimasel ajal meie näeme, et isegi ministri ja parlamendiliikme kohad wäga kestwad just ei ole. Nii ei ole see redaktsioon minu arwates mitte õnnestunud. Peale selle pean ma tähendama, et on olemas isikuid, kellele peaaegu wõimatu mingisugust kestwat teenistust anda, sest see oleneb täitsa isikust enesest ära: üks wõib olla teenib ühe koha peal 30 aastat, kuna teine sealsamas ainult nädal aega, sest et ta kihutatakse igalt poolt ära. Selle paragrahwi wiimane lause wõimaldab igawestele üliõpilastele nõndanimetatud „Ewige Studenten“, neile hallihabemega üliõpilastele kõrge wanuseni hoolealuseks jääda, sest teame, et on olemas niisuguseid isandaid, kes 50—60 aastat wanad olles ühe fakulteedi pealt teise üle lähewad. Wõib olla, oleksid nad enamasti lastekodudes — suweajal wõiks kuskil endises mõisas noorte keskel aega wiita, kuna nad muudel aegadel, ütleme talistel kuudel, wõiksid sealsamas lastekodudes süweneda oma uurimistesse. See kord oleks siiski wäga iseäralik. Ettetoodud põhjustel teeksin mina nüüd küll selle paragrahwi kohta mõned parandus-ettepanekud ja nimelt järgmised: Esimeses lauses sõna „kaheksateistkümnenda“ asemel „kuueteistkümnenda“. Teise lause lõpul jätta wälja sõnad: „kindel ja kes-

tew“, ning lõpu, mis algab sõnadega: „wõiwad lastekodudesse ja perekondadesse kaswatomiseks jääda...“ paneksin ma ette wõtta sarnasel kujul: „Wõiwad lastekodudesse ja perekondadesse kaswatomiseks jääda kunni keskkooli hariduse lõpetamiseni, kuid mitte kauem, kui 20-aastaseks saamiseni.“

J. Wain (sd.): Ma ei tahaks waielda selle wahenalja wastu, kuid teeksin ainult ühe kõrwalmärkuse: pärast ilmasõda ei demobiliseeritud Prantsusmaal tuhandeid ja sadatuhandeid inimesi sellepärast, et neile tööd ei leitud. Järelikult, kui siin ei saadeta alaealist enne 18. aastaseks saamist kaswatusmajast wälja, ilma kestwat teenistust leidmata, siis tähendab see, et teda ei paisata kui iseloomu poolest lõpulikult weel mitte arenenud inimest uulitsale. Kui wõidakse terwed hulgad riigi arwel pidada, siis ei oleks mitte üleliigne kaswandikku kaswatusmajja jätta kunni talle kohane töö leitakse. Härra Tamm'e nali wõiks küll mõneks teiseks puhuks jääda, nagu näiteks Kristjan Jakobsoni pidudele.

Juhataja J. Soots: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Mis puutub rkl. Tamm'e ettepanekusse, wõtta 18. a. asemel 16 aastat, siis selle põhjenduseks rkl. härra Tamm midagi ette ei toonud. Tahetakse wanusemäära wähen-dada. Mis puutub sellesse, et jätta wälja teisest lausest sõnad „kestew“ ja „kindel“, siis wõib ju seda ka wälja jätta, aga komisjoni nimel ma sellega ühineda ei saa. Mis puutub aga ettepanekusse, et paragrahwi lõppu muuta, et kaswandikku wõib lastekodudesse wõi perekondadesse jätta keskkooli hariduse lõpetamiseni, kuid mitte kauem, kui 20-aastaseks saamiseni, siis ka sellele ei hakka ma wastu waidlema. Ma arwan, et iga 20-aastane inimene wõiks ju ka ise omale elus ülespidamist hakata teenima, olgugi et ta selle kõrwal on sunnitud õppima. Riigikogu wõib ju seda küsimust nii wõi teisiti otsustada. Komisjoni nimel ma aga sellega ühineda ei saa.

Kuid millega ma ka ühineda ei saa, on need wäited, millega härra Tamm oma ettepanekut põhjendas. See oli umbes niisamasugune põhjendus, nagu härra Linnamägi seda tegi, kõneledes neist „jalakestest“, mis neil emadel on, kes on

ühes lastega paigutatud lastekodudesse ja missuguseid jalakesi ei taheta murda. See on kõik ühest naljasalwest pärit. Siiski ütles härra Tamm ühe väga tõsise sõna, et isegi ministri koht ei ole Eesti riigis kindel ja kestew, ja kui need lapsed saaksid ministriks, siis ei oleks see weel küllalt „kindel“ selleks, et nad lastekodust välja wõiwad tulla. Mina arwan küll, et need ministrid, kes lastekodudes kaswataks, siis kui see seadus nii wastu wõetakse, nagu esitatud, muudawad ministrikohta kestwamaks ja kindlamaks, kui ta senni on olnud ja praegu on. Kui aga sellest seadusest maha kustutatakse kõik need nõudmised, kus kaswatajatelt nõutakse teatavat eelharidust, siis wistist wõib ka nii tulla, et kui ka need lapsed pääsewad ministriks, wõiwad sarnased juhtumised korduda nagu need „niisutamised“, mis meie ministri kohti nii mittekestwaks on muutnud. Aga minu arwates tuleks ikkagi katsuda hoolekandeseadust nii wastu wõtta, et lastekodude kaswandikud kaasa aitaksid ministrikohta kindlamaks ja kestwamaks muutmisele.

Juhataja J. Soots: Rkl. Tamm'e poolt on kolm ettepanekut tehtud, tema poolt on ka ettepanek tehtud kõiki neid eraldi hääletada. Ma kawatsen siis neid selles järjekorras hääletada, kuidas nad

on esitatud. Esiteks tuleb hääletamisele rkl. Tamm'e ettepanek: esimeses lauses wõtta sõna „kaheksateistkümnenda“ asemel sõna „kuueteistkümnenda“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Tamm'e ettepanek: teise lause lõpust jätta välja „kindel ja kestew“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb kolmas parandus: wiimase lause wiimane osa redigeerida järgmiselt: „wõiwad lastekodudesse ja perekondadesse kaswatamiseks jääda kunni keskkooli hariduse lõpetamiseni, kuid mitte kauem kui kahekümneaastaseks saamiseni.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb § 70 ühes wastu wõetud parandustega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 70 ühes wastu wõetud parandustega wastu wõetud. (Wahelhüüe: Lõpetada!)

On tehtud ettepanek koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson.**

Abiesimees **J. Soots.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**

